

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra antropologie a zdravotní výchovy

Diplomová práce

Bc. Alžběta Málková

Analýza učebnic a materiálů pro 6. ročník ZŠ obsahujících
téma sexuální výchovy

Olomouc 2021

vedoucí práce: Mgr. Michaela Hřivnová, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Analýza učebnic a materiálů pro 6. ročník ZŠ obsahujících téma sexuální výchovy“ vypracovala samostatně a použila jen uvedenou literaturu a zdroje.

V Olomouci dne

Bc. Alžběta Málková

Poděkování

Děkuji Mgr. Michaele Hřivnové, Ph.D. za cenné rady a odborné vedení diplomové práce. Též děkuji své drahé rodině za podporu a pochopení při psaní této práce.

Obsah

Obsah.....	4
Úvod	6
1 Cíle práce	8
2 Teoretická východiska.....	9
2.1 Sexuální výchova	9
2.1.1 Historie sexuální výchovy	13
2.1.2 Uchopení sexuální výchovy v Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání.....	15
2.1.3 Očekávané výstupy žáků a učivo na druhém stupni škol související se sexuální výchovou.....	16
2.2 Učebnice	27
2.2.1 Učebnice	27
2.2.2 Schvalování učebnic.....	28
2.2.3 Funkce učebnic	29
2.2.4 Struktura učebnic	30
2.2.5 Měření didaktické vybavenosti učebnic	31
3 Analýza a evaluace učebnic s tematikou výchovy k sexuálně reprodukčnímu zdraví 35	
3.1 Výběr a popis materiálů určených k analýze	35
3.2 Didaktická analýza učebnic	36
3.2.1 Učebnice pro obor občanská výchova s doložkou MŠMT.....	36
3.2.2 Učebnice pro obor přírodopis s doložkou MŠMT	47
3.2.3 Učebnice pro obor výchova ke zdraví s doložkou MŠMT.....	55
3.2.4 Učebnice s doložkou MŠMT nezařazené do oborů	60
4 Shrnutí výsledků didaktické analýzy.....	64
4.1.1 Dílčí koeficienty učebnic.....	64
4.1.2 Celkové koeficienty učebnic.....	66

5 Diskuse	68
Závěr.....	75
Souhrn.....	77
Summary.....	78
Seznam použité literatury	79
Zdroje použitých obrázků	83
Seznam použitých symbolů a zkratek	85
Seznam obrázků	86
Seznam tabulek	87
Seznam grafů	88
ANOTACE	89

Úvod

Předkládaná diplomová práce se zabývá analýzou učebnic a materiálů pro 6. ročník ZŠ obsahující témata sexuální výchovy. Problematika sexuální výchovy na školách se věnuje velmi citlivým a osobním tématům, která se různou formou dotýkají každého z nás. Ať už chceme nebo ne, každý z nás se v životě nějakým způsobem setká se sexualitou, sexuálním zdravím, touhou a podobně. Sexualita je nedílnou součástí nejen lidských životů, ale i životů ostatních živočichů. Ve vývoji člověka je několik stadií, kdy se se sexualitou setkává ve větší míře, je zvědavý, zajímá ho, co se děje, co je jinak a proč je to tak. Prvními a velmi důležitými kružky touto problematikou nejspíše vyrůstajícího jedince provede jeho rodina, rodiče, sourozenci, příbuzní, ... Později těmto krokům pomáhá školka i škola. Napomáhá dítěti utvářet postoje a hodnoty v této problematice a vhodně, citlivě a přiměřeně k jeho věku ho touto problematikou provází. Pro vhodné vedení je nutné, aby se měl pedagog o co opřít, kde čerpat pravdivé informace a aby se zvládl nějakým způsobem vcítit do role žáka, který se s tímto choulostivým poznáním právě seznamuje. Oporou vyučujícího mohou být učebnice, knihy, brožury, kurzy a podobně. A právě učebnicím se v této diplomové práci věnuji. Učebnicím určeným pro žáky, kde učitel může čerpat inspiraci, uvědomovat si do jak velké podrobnosti je vhodné s žáky v určitém věku probírat dané téma a může ji použít jako předlohu pro průběh vyučovací hodiny.

Toto téma jsem si zvolila pro diplomovou práci z toho důvodu, že jsem na své praxi poznala, jaké je být vyučujícím, který musí s dětmi otevřeně ale vhodně, nevulgárně, citlivě a chápavě hovořit o tématech sexuální výchovy. V tu chvíli mi byly příručky pro učitele, učebnice pro žáky a vhodné elektronické zdroje velkým pomocníkem, za což jsem jim vděčná. Díky nim jsem poznala do jak detailních informací mám při výuce zacházet, co vše je vhodné žákům říci, s čím je seznámit a jakou formu výuky použít. A proto bych se učebnicím chtěla věnovat i v této diplomové práci.

Tato práce si klade za cíl ukázat, které učebnice se věnují problematice sexuální výchovy a jakou mají didaktickou vybavenost.

Práce je rozdělena do dvou částí, do teoretické a do praktické.

Teoretická část se věnuje sexuálnímu zdraví, sexualitě a sexuální výchově. Vysvětluje a definuje pojmy sexuální zdraví a sexuální výchova. Představuje, jakým tématům sexuální výchovy se na školách věnují. Ukazuje průběh vývoje sexuální výchovy do podoby, jaký známe z dnešních škol. Věnuje se uchopení sexuální výchovy v rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání a očekávaným výstupům žáků na druhém stupni základních škol v této problematice. Také se věnuje učebnicím, vhodnému výběru učenic, schvalovací doložce ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, funkcím učebnic, jejich struktuře a metodě měření didaktické vybavenosti učebnic, která bude využita v praktické části diplomové práce.

Dále práce obsahuje praktickou část, která se věnuje didaktické analýze učebnic. Pro měření didaktické vybavenosti učebnic je použit model J. Průchy. Vybrány jsou ty učebnice, u nichž se podle rámcového vzdělávacího programu (RVP ZV 2017) očekává spojitost se sexuální výchovou a didaktické analýze jsou podrobeny ty učebnice, u nichž se jejich obsahem potvrdila přítomnost témat zabývajících se problematikou sexuální výchovy. Výsledky didaktické analýzy jsou dále vyhodnocovány a mezi sebou porovnávány.

1 Cíle práce

Hlavním cílem této diplomové práce je analýza učebnic sekundárního vzdělávání, konkrétně učebnic s doložkou MŠMT (Ministerstva školství a tělovýchovy) pro 6. ročník základních škol, které se svým obsahem zabývají problematikou sexuální výchovy.

Z tohoto hlavního cíle se odvíjí několik specifických cílů:

- vymezit obsah a cíle výchovy k sexuálně reprodukčnímu zdraví v souladu s platnými kurikulárními dokumenty v ČR,
- informovat o schvalovací doložce – co to je, k čemu slouží, jak je možné ji získat,
- popsat požadavky na kvalitní učebnici,
- vytvořit výčet dostupných učebnic,
- vyhodnotit výsledky didaktické analýzy učebnic s využitím evaluačního nástroje dle Průchy (1998),
- sumarizovat zjištěné skutečnosti pro využití v pedagogické praxi.

Výzkumné předpoklady

Předpoklad 1.

Na trhu je dostatečné množství učebnic a materiálů s doložkou MŠMT vhodných pro výuku sexuální výchovy v 6. třídě základních škol.

Předpoklad 2.

Analyzované učebnice budou mít vyšší didaktickou vybavenost (jejich koeficient didaktické vybavenosti učebnice bude větší než 60 %).

2 Teoretická východiska

Teoretická část této diplomové se skládá ze dvou větších kapitol – sexuální výchova a učebnice.

První kapitola této práce se věnuje sexuální výchově na českých základních školách. Především na druhém stupni. Věnuje se jí z historického kontextu, kdy se postupně zařazovala do výuky českých škol, dále ukazuje uchopení sexuální výchovy v RVP (rámcovém vzdělávacím programu základního vzdělávání) a integraci sexuální výchovy do vzdělávacích oblastí a průřezových témat.

Druhá kapitola seznamuje s učebnicemi. I přes velkou modernizaci dnešní doby, kdy elektronika zdá se předčí tištěné knihy, má tištěná učebnice stále své důležité místo na školách. V této kapitole je popsán proces schvalování a ověřování validity učebnic, dále její funkce a struktura. Závěrem i hodnocení učebnic dle J. Průchy, které bude využito v praktické části této práce, k didaktické analýze učebnic obsahující témata sexuální výchovy.

2.1 Sexuální výchova

Sexuální výchova – spojení dvou slov, jejichž význam je pro život člověka velmi podstatný. Prvním slovem je slovo sex. Toto slovo vychází z latinského slova „sexus“ – pohlaví. Sex je zpravidla název pro ukojení fyzických potřeb člověka koitálního i nekoitálního charakteru. Nemusí probíhat pouze mezi mužem a ženou, ale i mezi partnery stejného pohlaví. Sex může být komunikačním nástrojem mezi partnery, zdrojem prožívání intenzivní slasti, uspokojení sexuálního pudu a je základním nástrojem pro zajištění reprodukce (*Děti a jejich sexualita*. 2014).

Sexuální chování člověka je procesem, který procházel a stále prochází neustálým vývojem. Člověk dokázal k sexuálnímu chování připojit kromě tělesných hodnot i hodnoty psychické – láska, sympatie, city. Často tak díky tomuto propojení dochází k nepochopení, sporům, konfliktům a zklamáním. Při dosažení vyváženosti tělesné a duševní složky hovoříme o sexuálním zdraví (Uzel, 2006).

Pro sexuální a reprodukční zdraví jsou sexuální vztahy a sexualita nedílnou součástí. Sexuální aktivita ale nemusí být vždy spojena s reprodukcí, nepojí se jen s problematikou plodnosti. Při sexuálním zdraví je obvyklé cítit touhu po jednotlivci a prožít příjemný sexuální vztah (Aggleton, 2010).

Sexuální zdraví se pojí s těmito klíčovými tématy:

- pohlavně přenosné infekce a nemoci reprodukční soustavy (včetně HIV),
- neplánované těhotenství a bezpečné přerušení,
- sexuální dysfunkce a neplodnost,
- násilí související s pohlavím a sexualitou,
- sexuální zdraví a výchova k sexuálnímu zdraví mladých lidí,
- sexuální orientace a genderová identita,
- problémy duševního zdraví související se sexuálním zdravím,
- dopad tělesného postižení a chronických onemocnění na sexuální pohodu,
- podpora bezpečných a uspokojivých sexuálních zážitků (Aggleton, 2010).

K jeho upřesnění se používá definice od Světové zdravotnické organizace: „*Sexuální zdraví je stav fyzické, emoční, duševní a sociální pohody související se sexualitou; nejedná se tedy o pouhou nepřítomnost nemoci, dysfunkce či slabosti. Sexuální zdraví vyžaduje pozitivní a respektující přístup k sexualitě a sexuálním vztahům a zároveň prožívání příjemných a bezpečných sexuálních zážitků, bez nátlaků, diskriminace či násilí.*“ (Sexualně: Sex a zdraví. 2015) V originálním a celém znění: „*Sexual health is a state of physical, emotional, mental and social well-being in relation to sexuality; it is not merely the absence of disease, dysfunction or infirmity. Sexual health requires a positive and respectful approach to sexuality and sexual relationships, as well as the possibility of having pleasurable and safe sexual experiences, free of coercion, discrimination and violence. For sexual health to be attained and maintained, the sexual rights of all persons must be respected, protected and fulfilled.*“ (World Health Organization: Sexual health, 2020)

Sexuální zdraví může být ovlivněno individuálními i společenskými faktory. Není určováno pouze imunitními schopnostmi jedince (schopnost chránit se infekcím,

tělesným a jiným vrozeným postižením a další) ale také prostředím, rodinou, komunitou, politickou situací, schopností chránit se, právními normami a zákony (Aggleton, 2010).

Druhým slovem je slovo výchova. Dle Štréblkové (2014) se výchovou rozumí činnost, při níž předáváme informace druhým. Mohou to být informace různého charakteru, jak informace o kultuře, historii, vědění tak i informace o vztazích, chování a další. Je to činnost, která je zaměřená na utváření a formování tělesných i duševních postojů jedince.

„Výchova je proces záměrného působení na osobnost člověka s cílem dosáhnout pozitivních změn v jejím vývoji. Z moderního hlediska je výchova především procesem záměrného a cílevědomého vytváření a ovlivňování podmínek umožňujících optimální rozvoj každého jedince v souladu s jeho individuálními dispozicemi a stimulující jeho vlastní snahu stát se autentickou, vnitřně integrovanou a socializovanou osobností.“ (Průcha, Walterová, Mareš, 2001)

Samotná sexuální výchova začíná již v ranném dětství v nám nejpřirozenějším prostředí – v rodině. Rodina má velký význam a vliv na vývoj dítěte, na utváření jeho postojů, hodnot, vztahů a názorů. Dítě v rodině vnímá vztahy mezi členy, lásku, vzájemnou pomoc, úctu a pochopení, ale i nenávist, pohrdání a zlost, které si vzájemně rodinní příslušníci prokazují. V dnešní době se setkáváme s obsahem sexuality téměř na každém kroku, v televizi, na internetu, v časopisech, je zahrnuta formou výchovy v mateřské i základní škole, a tak se na vzor rodiny trochu zapomíná. A někdy zapomínají i samotní rodiče, kteří mají milnou představu, že jejich roli v této výchově zastane právě mateřská či základní škola a své dítě dále nepřipravují na sexuální, partnerský, manželský život, který je pravděpodobně bude v následujících letech čekat. A právě rodina, rodiče i sourozenci, jsou tím nejdůležitějším zdrojem informací pro sexuální vývoj dítěte. Důvodů, proč je výchova v rodině podstatná je mnoho. Například se tvoří důvěra mezi dítětem a matkou i otcem, dítě má možnost bavit se o problému či novém poznatku takřka mezi čtyřma očima bez ostychu před spolužáky a učitelem, rodiče mohou předávat své postoje, hodnoty, zkušenosti, ponaučení a další (Šilerová, 2003). Sexuální výchova ve školských zařízeních pak tyto poznatky doplňuje, rozvíjí a snaží se žáky připravit na zodpovědný sexuální život a jeho vhodné zahájení, prevenci chorob, nechtěného těhotenství, zneužívání a další. Proto je právě v této velmi citlivé a intimní oblasti důležitá

spolupráce rodičů a škol, aby se předcházelo nedorozuměním a nepochopením (Zvěřina, 2003).

I v problematice sexuální výchovy se najdou dva protistojné tábory. Jeden tvrdí, že je pro mladé lidi, děti, žáky prospěšné se již ve školním věku seznamovat se sexuální výchovou. Pomáhá mladým lidem dělat informovaná rozhodnutí, chránit jejich zdraví, stavět se k roli mladého člověka zodpovědně. Druhý tábor nesouhlasí. Je toho názoru, že sexuální výchova může mít nežádoucí účinky, podpoří brzký nástup sexuální aktivity a dětskou zvědavost v této problematice. Dnes však je již známo, že sexuální výchova snižuje rizikové sexuální chování, dává žákům potřebné informace o intimní hygieně, antikoncepci, sexuálním zdraví a zodpovědnosti za své tělo, rozhodnutí a činy. To vše vede ke snížení počtu partnerů, nechráněných styků, přenosu pohlavních nemocí a podobně (Wellings, 2006).

Sexuální výchova, též výchova k reprodukčnímu zdraví, je nedílnou součástí výchovy ke zdraví, výchovy ke zdravému životnímu stylu. Zahrnuje pohlavní výchovu, sexuální výchovu, výchovu k rodičovství, výchovu k manželství, rodinnou výchovu a výchovu k partnerství (Vychovakezdravi.cz, 2009).

Sexuální výchova se v našich školách začala objevovat už po první světové válce. Dříve se považovala téměř za tabu, za téma nevhodné pro běžnou konverzaci natož do škol. V dnešní době tvoří důležitou součást vzdělávání žáků v oblasti zdraví již od úplného začátku studia, kdy se děti seznamují se základními rozdíly mezi mužem a ženou, obdobím těhotenství, porodem, důležitostí intimní hygieny a etapou plnou změn, hormonálním a emočním chaosem, tedy dospíváním (Vránová, 2010). Je také výchovou mravní, kde se pedagog vyučující tento předmět snaží mladé lidi dostatečně připravit na život v dospělosti a ukázat jim krásy i nebezpečí spojené se sexualitou, napomáhá rozvoji jejich osobnosti, rozvoji chování a postojů ve společnosti. Jelikož se jedná o učivo velmi intimní, ale zároveň pro život důležité, je ve výuce vhodný individuální přístup, přiměřenost, trpělivost, předvídatelnost a tolerance k rozdílným názorům (Täubner, 1997).

Sexuální výchova je popsána mnoha autory a různě vyřčenými definicemi, proto uvedu jen některé.

Světová zdravotnická organizace (WHO) definuje sexuální výchovu takto:

"Podstatu a cíle sexuální výchovy tvoří vše, co přispívá k výchově celistvé osobnosti, schopné poznávat a chápat sociální, mravní, psychologické a fyziologické zvláštnosti jedinců podle pohlaví a díky tomu zformovat optimální mezilidské vztahy s lidmi svého i opačného pohlaví." (Vychovakezdravi.cz, 2009)

Šilerová (2003) ve své knize o sexuální výchově ji definuje takto:

„Sexuální výchova představuje dlouhodobé působení a zahrnuje kromě informací a komunikace také to, co děláme, jak se chováme v různých situacích, jaké dáváme dětem vzory a jak je celkově vychováváme. Ovlivňují ji rodinné tradice a rituály, vztah k dítěti i k partnerovi, naše postoje a hodnoty, rodinná situace.“

V knize Sexuální výchova: kniha netradičních metod výuky, Sielert (1994) definuje sexuální výchovu těmito slovy:

„Sexuální výchova by měla být ve škole plnohodnotným předmětem, neboť přináší nejen poučení o sexu, ale připojuje se k těm předmětům, které pomáhají mladého člověka také vychovávat: pojednává o hodnotách, normách i morálce, pomáhá pěstovat zákovu osobnost ve všech jejích aspektech.“

Smolíková (1997) pro definici sexuální výchovy použila tato slova:

„Sexuální výchova je umění připravit zvědavou bytost na párové soužití. Jde tedy o to vytvářet a postupně budovat ve vědomí dítěte stále bohatší síť zdravých poučeních a odpovědných vztahů a postojů k sexualitě, takových, které mu v dospělosti umožní žít spokojeně v partnerském vztahu, v manželství a v rodině.“

2.1.1 Historie sexuální výchovy

Kořeny sexuální výchovy sahají do 19.století. Prvními sexuology, kteří se ji snažily prosazovat, byli A. H. Forel (1848-1931) a H. H. Ellis (1858-1939). Forel považoval sexuální výchovu za prevenci poruch v pohlavním životě a Ellis se pomocí výchovy snažil vystoupit proti puritánským názorům na pohlaví (Štěrbová, 2016).

V roce 1917 předložila Spolková rada Pedagogického muzea Komenského v Praze stanoviska, memorandum „O pohlavní výchově mládeže“. Ve zmíněném memorandu rada žádala zavedení pohlavní výchovy do škol z důvodu změn ve složení společnosti, ohrožení zdraví, předsudků o tělesných záležitostech a hříšnosti pohlavního života (Poliaková, 2001).

V roce 1928 vznikla první mezinárodní sexuologická organizace s celosvětovou působností „Světová liga pro sexuální reformu“. Na jejím kongresu týž rok v Kadani byla mezi hlavní cíle zařazena plánovitá a cílevědomá sexuální výchova a osvěta. Její činnost byla omezena pouze na evropské státy a později s nástupem německých nacistů svoji činnost ukončila (Zvěřina, 2003).

Po 1. světové válce se sexuální výchova začala pomalu zařazovat do školského systému pod názvem výchova pohlavní. Žáci se s ní měli seznamovat přibližně před 12. rokem života, kdy dochází k projevu pohlavních pudů. V pohlavní výchově, vedené převážně lékaři, se měli žáci seznámit s rozdílností muže a ženy (Arnica, 2011).

Po 2. světové válce v roce 1960 byla zařazena do základních škol výchova k rodičovství, která probíhala formou besed a přednášek pro nejstarší žáky (zvlášť pro dívky a zvlášť pro chlapce) i rodiče. Cílem bylo žáky seznámit s anatómií lidského těla, s rozdílností mužské a ženské postavy, fyziologií a intimní hygienou. Později byla výchova k rodičovství přejmenována na výchovu k manželství a rodičovství. Po roce 1990 byla výchova znovu přejmenována na výchovu rodinnou a sexuální a byla zařazena do školství jako nedílná součást výchovy ke zdraví a zdravému životnímu stylu. Došlo ke změnám v obsahu výchovy a ke změně využívaných metod a forem (Arnica, 2011). Podle České tiskové agentury každým rokem důležitost sexuální výchovy na školách roste a dostává se do popředí převážně ve větších městech, méně na Moravě, která je více náboženským regionem a sexuální výchově nepřikládá větší důležitost (Wellings, 2006)

Od roku 2007 je sexuální výchova na základních školách vhodně implementována do výuky již úplně nejmladších dětí, tedy prvního ročníku ve vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět (Arnica, 2011).

2.1.2 Uchopení sexuální výchovy v Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání

„Rámcové vzdělávací programy (RVP) tvoří obecně závazný rámec pro tvorbu školních vzdělávacích programů škol všech oborů vzdělání v předškolním, základním, základním uměleckém, jazykovém a středním vzdělávání. Do vzdělávání v České republice byly zavedeny zákonem č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)“ (Národní ústav pro vzdělávání, 2020)

Rámcový vzdělávací program (RVP) je součástí kurikulárních dokumentů, které jsou státní a školní úrovně. Rámcový vzdělávací program je úrovně státní a vychází z nové strategie vzdělávání. Ta klade důraz na rozvoj klíčových kompetencí (kompetence k učení, kompetence k řešení problémů, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální, kompetence občanské a kompetence pracovní). Rámcový vzdělávací program stanovuje povinný rámec učiva a říká nám, co absolvent daného oboru musí znát a umět. Z rámcového vzdělávacího programu pro konkrétní obor si dále škola sama tvoří Školní vzdělávací program (dále ŠVP), ve kterém přiblíží své cíle. Ty mohou být rozšířené nebo zaměřené na určitý obor (*Národní ústav pro vzdělávání, 2020*).

Rámcové vzdělávací programy jsou pedagogické dokumenty schválené a vydané Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT). Každý obor vzdělání má své rámcové vzdělávací programy. Ty jsou závazné a platné pro všechny školy, stanovují požadavky, oblasti vzdělávání s jejich minimální časovou dotací, cíle, kterých má žák v daném oboru dosáhnout a vymezují formu vzdělávání (prezenční, kombinované a jiné) (*Informační systém o uplatnění absolventů škol na trhu, 2020*).

Rámcový vzdělávací program pro základní školy je rozdělen do devíti vzdělávacích oblastí – Jazyk a jazyková komunikace, Matematika a její aplikace, Informační a komunikační technologie, Člověk a jeho svět, Člověk a společnost, Člověk a příroda, Umění a kultura, Člověk a zdraví a Člověk a svět práce. Dále je vymezeno šest průřezových témat – Osobnostní a sociální výchova, Výchova demokratického občana, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, Multikulturní výchova, Environmentální výchova a Mediální výchova. Výuka sexuální výchovy, jako mezipředmětové téma, je převážně zahrnuta v oblasti Člověk a jeho svět (první stupeň

základních škol) a Člověk a zdraví (druhý stupeň základních škol) a v průřezových tématech Osobnostní a sociální výchova a Mediální výchova. Dále je obsažena v oblasti Člověk a společnost a Člověk a příroda (RVP ZV, 2017).

V roce 2010 vydalo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy dokument Doporučení k realizaci výuky sexuální výchovy na základních školách spolu s příručkou Sexuální výchova – Vybraná témata. Dokumenty pomáhají vyučujícím ve správné orientaci v problematice sexuální výchovy a využití získaných vědomostí v rozvoj kompetencí žáků. Příručka nabízí některá rozpracovaná témata spolu s nejčastějšími otázkami a odpověďmi na ně. Toto doporučení spolu s příručkou vyšlo jako reakce na řadu změn ve společnosti (zrychlený životní styl, nové způsoby komunikace, nové možnosti získávání informací, nové nebezpečí, užívání internetu, nárůst HIV pozitivních osob, nárůst osob s pohlavně přenosnými nemocemi, změna struktury rodiny, zvýšený výskyt rakoviny, nové způsoby zneužívání dětí, ...).(*Sexuální výchova – vybraná témata*, 2009).

2.1.3 Očekávané výstupy žáků a učivo na druhém stupni škol související se sexuální výchovou

V tomto úseku práce jsou uvedeny vzdělávací oblasti a průřezová témata druhého stupně základní školy, v jejichž cílech a učivu se můžeme setkat s problematikou sexuální výchovy.

2.1.3.1 Vzdělávací oblasti s obsahem sexuální výchovy

Člověk a jeho zdraví

Jak jsem již uvedla výše, na druhém stupni je sexuální výchova nejvíce obsažena ve vzdělávací oblasti Člověk a zdraví. Zdraví člověka můžeme chápat jako vyvážený stav tělesné, duševní a sociální pohody, na které působí mnoho faktorů, například styl života jedince, životní prostředí, mezilidské vztahy, chování podporující zdraví, bezpečí a další. Jelikož k životu, pracovní výkonnosti a celkové spokojenosti je zdraví důležitým

předpokladem, je na tuto výuku v základním vzdělávání kladen zvláštní důraz. Žáci by měli pochopit hodnotu zdraví, důležitost jeho ochrany, seznámit se s riziky, nemocemi, které ohrožují zdraví, poznat možnosti a důležitost prevence, vytvářet si vlastní postoje a hodnoty v této oblasti. Při výuce je vhodné klást důraz na praktické dovednosti a schopnosti žáků. Také je nezbytné žákům poskytnout vhodné modelové situace a nechat jim prostor, aby své vědomosti získané výukou či vlastními zkušenostmi nebo radami využili, jak nejlépe dovedou.

Vzdělávací oblast vede žáky k tomu

- aby poznali, že zdraví je jednou z nejdůležitějších životních hodnot,
- aby pochopili, že zdraví je stav tělesné, duševní a sociální pohody,
- aby poznali, že jsou závislí na svém jednání a rozhodování, na úrovni mezilidských vztahů,
- aby získali informace o tom, co zdraví může prospět a co zdraví může ohrozit
- aby si osvojili prevenci zdraví v každodenním životě,
- aby propojili jednání související se zdravím s morálními a etickými postoji,
- aby pochopili důležitost fyzického vzhledu a duševní pohody ve výběru profese a partnerů,
- aby byli schopní své zdraví chránit při rizikových situacích a zachovali se podle osvojených postupů pro řešení těchto situací,
- aby se aktivně zapojovali do činností podporující zdraví.

Tato vzdělávací oblast zahrnuje dva vzdělávací obory, Výchovu ke zdraví a Tělesnou výchovu. Obor Tělesná výchova se věnuje problematice zdraví, pohybových možností a zájmů, tělesnou zdatností, duševní a sociální pohodou. Zde se s výukou sexuální výchovy nesetkáváme. Vzdělávací obor Výchova ke zdraví je obor, který má k výuce sexuální výchovy nejbližší, a proto uvedu veškeré její očekávané výstupy a dále obsah učiva spojený se sexuální výchovou (RVP ZV, 2017).

Očekávané výstupy ve vzdělávací oblasti Výchova ke zdraví uvedené v RVP ZV (2017):

- *respektuje přijatá pravidla soužití mezi spolužáky i jinými vrstevníky a přispívá k utváření dobrých mezilidských vztahů v komunitě*

- vysvětlí role členů komunity (rodiny, třídy, spolku) a uvede příklady pozitivního a negativního vlivu na kvalitu sociálního klimatu (vrstevnická komunita, rodinné prostředí) z hlediska prospěšnosti zdraví
- vysvětlí na příkladech přímé souvislosti mezi tělesným, duševním a sociálním zdravím; vysvětlí vztah mezi uspokojováním základních lidských potřeb a hodnotou zdraví
- posoudí různé způsoby chování lidí z hlediska odpovědnosti za vlastní zdraví i zdraví druhých a vyvozuje z nich osobní odpovědnost ve prospěch aktivní podpory zdraví
- usiluje v rámci svých možností a zkušeností o aktivní podporu zdraví
- vyjádří vlastní názor k problematice zdraví a diskutuje o něm v kruhu vrstevníků, rodiny i v nejbližším okolí
- dává do souvislosti složení stravy a způsob stravování s rozvojem civilizačních nemocí a v rámci svých možností uplatňuje zdravé stravovací návyky
- uplatňuje osvojené preventivní způsoby rozhodování, chování a jednání v souvislosti s běžnými, přenosnými, civilizačními a jinými chorobami; svěří se se zdravotním problémem a v případě potřeby vyhledá odbornou pomoc
- projevuje odpovědný vztah k sobě samému, k vlastnímu dospívání a pravidlům zdravého životního stylu; dobrovolně se podílí na programech podpory zdraví v rámci školy a obce
- samostatně využívá osvojené kompenzační a relaxační techniky a sociální dovednosti k regeneraci organismu, překonávání únavy a předcházení stresovým situacím
- respektuje změny v období dospívání, vhodně na ně reaguje; kultivovaně se chová k opačnému pohlaví
- respektuje význam sexuality v souvislosti se zdravím, etikou, morálkou a pozitivními životními cíli; chápe význam zdrženlivosti v dospívání a odpovědného sexuálního chování
- uvádí do souvislostí zdravotní a psychosociální rizika spojená se zneužíváním návykových látek a životní perspektivu mladého člověka; uplatňuje osvojené sociální dovednosti a modely chování při kontaktu se sociálně patologickými jevy ve škole i mimo ni; v případě potřeby vyhledá odbornou pomoc sobě nebo druhým

- *vyhodnotí na základě svých znalostí a zkušeností možný manipulativní vliv vrstevníků, médií, sekt; uplatňuje osvojené dovednosti komunikační obrany proti manipulaci a agresi*
- *projevuje odpovědné chování v rizikových situacích silniční a železniční dopravy; aktivně předchází situacím ohrožení zdraví a osobního bezpečí; v případě potřeby poskytne adekvátní první pomoc*
- *uplatňuje adekvátní způsoby chování a ochrany v modelových situacích ohrožení, nebezpečí i mimořádných událostí*

O tomto výčtu očekávaných výstupů můžeme říci, že většina je nějak spjata s problematikou sexuální výchovy.

Obsah učiva, jež má spojitost se sexuální výchovou (RVP ZV, 2017):

- *Vztahy mezi lidmi a formy soužití*
 - *Vztahy ve dvojici – kamarádství, přátelství, láska, partnerské vztahy, manželství, rodičovství*
 - *Vztahy a pravidla soužití v prostředí komunity – rodina, kola, vrstevnická skupina*
- *Změna v životě člověka a jejich reflexe*
 - *Dětství, puberta, dospívání – tělesné, duševní a společenské změny*
 - *Sexuální dospívání a reprodukční vztahy – zdraví reprodukční soustavy, sexualita jako součást formování osobnosti, zdrženlivost, předčasná sexuální zkušenost, promiskuita; problémy těhotenství a rodičovství mladistvých; poruchy pohlavní identity*
- *Zdravý způsob života a péče o zdraví*
 - *Tělesná a duševní hygiena, denní režim – zásady osobní, intimní a duševní hygieny, otužování, denní režim, vyváženost pracovních a odpočinkových aktivit, význam pohybu pro zdraví, pohybový režim*
 - *ochrana před přenosnými chorobami – základní cesty přenosu nákaz a jejich prevence, nákazy respirační, přenosné potravou, získané v přírodě, přenosné krví a sexuálním kontaktem, přenosné bodnutím hmyzu a stykem se zvířaty*
- *Rizika ohrožující zdraví a jejich prevence*

- *Autodestruktivní závislost – psychická onemocnění, násilí namířené proti sobě samému, rizikové chování (alkohol, aktivní a pasivní kouření, zbraně, nebezpečné látky a předměty, nebezpečný internet), násilné chování, těžké životní situace a jejich zvládání, trestná činnost, dopink ve sportu*
- *Skryté formy a stupně individuálního násilí a zneužívání, sexuální kriminalita – šikana a jiné projevy násilí; formy sexuálního zneužívání dětí; kriminalita mládeže; komunikace se službami odborné pomoci*
- *Bezpečné chování a komunikace – komunikace s vrstevníky a neznámými lidmi, bezpečný pohyb v rizikovém prostředí, nebezpečí komunikace prostřednictvím elektronických medií, sebeochrana a vzájemná pomoc v rizikových situacích a v situacích ohrožení*
- *Manipulativní reklama a informace – reklamní vlivy, působení sekt*
- *Hodnota a podpora zdraví*
 - *Celostní pojetí člověka ve zdraví a nemoci – složky zdraví a jejich interakce, základní lidské potřeby a jejich hierarchie*
 - *Podpora zdraví a její formy – prevence a intervence, působení na změnu kvality prostředí a chování jedince, odpovědnost jedince za zdraví, podpora zdravého životního stylu, programy podpory zdraví*
- *Osobnostní a sociální rozvoj*
 - *Sebepoznání a sebepojetí – vztah k sobě samému, vztah k druhým lidem; zdravé a vyrovnané sebepojetí, utváření vědomí vlastní identity*
 - *Seberegulace a sebeorganizace činností a chování – cvičení sebereflexe, sebekontroly, sebeovládání a zvládání problémových situací; stanovení osobních cílů a postupných kroků k jejich dosažení; zaujímání hodnotových postojů a rozhodovacích dovedností pro řešení problému v mezilidských vztazích; pomáhající a prosociální chování*
 - *Psychohygiena v sociální dovednosti pro předcházení a zvládání stresu, jednání pomoci při problémech*
 - *Mezilidské vztahy, komunikace a kooperace – respektování sebe sama i druhých, přijímání názoru druhého, empatie; chování podporující dobré vztahy, aktivní naslouchání, dialog, efektivní a asertivní komunikace a kooperace v různých situacích, dopad vlastního jednání a chování*

Člověk a společnost

V této vzdělávací oblasti se žáci seznamují s náležitostmi demokratické společnosti. Poznávají dějiny, kulturu, procesy a společenské jevy, které provázely a stále provázejí lidstvo. Napomáhají žákům utvářet hodnoty, postoje a názory pro budování demokratické Evropy. Tato vzdělávací oblast zahrnuje dva vzdělávací obory – Dějepis a Výchova k občanství. Ve vzdělávacím oboru Dějepis se s problematikou sexuální výchovy nesetkáme. S prolínáním sexuální výchovy se setkáváme v oboru Výchova k občanství, a to konkrétně v tomto vzdělávacím obsahu:

Člověk ve společnosti

- Očekávané výstupy uvedené v RVP ZV (2017):
 - *Uplatňuje vhodné způsoby chování a komunikace v různých životních situacích, případné neshody či konflikty s druhými lidmi řeší nenásilným způsobem*
 - *objasní potřebu tolerance ve společnosti, respektuje kulturní zvláštnosti i odlišné názory, zájmy, způsoby chování a myšlení lidí, zaujímá tolerantní postoje k menšinám*
 - *rozpoznává netolerantní, rasistické, xenofobní a extremistické projevy v chování lidí a zaujímá aktivní postoj proti všem projevům lidské nesnášenlivosti*
 - *posoudí a na příkladech doloží přínos spolupráce lidí při řešení konkrétních úkolů a dosahování některých cílů v rodině, ve škole, v obci*
- Učivo (RVP ZV, 2017)
 - *lidská setkání – přirozené a sociální rozdíly mezi lidmi, rovnost a nerovnost, rovné postavení mužů a žen; lidská solidarita, pomoc lidem v nouzi, potřební lidé ve společnosti*
 - *vztahy mezi lidmi – osobní a neosobní vztahy, mezilidská komunikace; konflikty v mezilidských vztazích, problémy lidské nesnášenlivosti*

- *zásady lidského soužití – morálka a mravnost, svoboda a vzájemná závislost, pravidla chování; dělba práce a činností, výhody spolupráce lidí*

Člověk jako jedinec

- Očekávané výstupy uvedené v RVP ZV (2017)
 - *objasní, jak může realističtější poznání a hodnocení vlastní osobnosti a potenciálu pozitivně ovlivnit jeho rozhodování, vztahy s druhými lidmi i kvalitu života*
 - *posoudí vliv osobních vlastností na dosahování individuálních i společných cílů, objasní význam vůle při dosahování cílů a překonávání překážek*
 - *rozpoznává projevy záporných charakterových vlastností u sebe i u druhých lidí, kriticky hodnotí a vhodně koriguje své chování a jednání*
 - *popíše, jak lze usměrňovat a kultivovat charakterové a volní vlastnosti, rozvíjet osobní přednosti, překonávat osobní nedostatky a pěstovat zdravou sebedůvěru*
- Učivo (RVP ZV, 2017)
 - *podobnost a odlišnost lidí – projevy chování, rozdíly v prožívání, myšlení a jednání; osobní vlastnosti, dovednosti a schopnosti, charakter; vrozené předpoklady, osobní potenciál*
 - *vnitřní svět člověka – vnímání, prožívání, poznávání a posuzování skutečnosti, sebe i druhých lidí, systém osobních hodnot, sebehodnocení; stereotypy v posuzování druhých lidí*
 - *osobní rozvoj – životní cíle a plány, životní perspektiva, adaptace na životní změny, sebezměna; význam motivace, aktivity, vůle a osobní kázně při seberozvoji*

Člověk, stát a právo

- Očekávané výstupy uvedené v RVP ZV (2017)
 - *objasní význam právní úpravy důležitých vztahů – vlastnictví, pracovní poměr, manželství*

- *dodržuje právní ustanovení, která se na něj vztahují, a uvědomuje si rizika jejich porušování*
- *rozlišuje a porovnává úkoly orgánů právní ochrany občanů, uvede příklady jejich činnosti a spolupráce při postihování trestných činů*
- *rozpozná protiprávní jednání, rozliší přestupek a trestný čin, uvede jejich příklady*
- Učivo (RVP ZV, 2017)
 - *lidská práva – základní lidská práva, práva dítěte, jejich ochrana; úprava lidských práv a práv dětí v dokumentech; poškozování lidských práv, šikana, diskriminace*
 - *protiprávní jednání – druhy a postihy protiprávního jednání včetně korupce, trestní postižitelnost; porušování předpisů v silničním provozu, porušování práv k duševnímu vlastnictví*

Člověk a příroda

Vzdělávací oblast Člověk a příroda se věnuje zkoumání přírody. Žáci mají možnost porozumět přírodním jevům, poznat fakta a zákonitosti a využít je v běžném životě. Během výuky si žáci tvoří postoje a hodnoty, poznávají důležitost přírody pro lidstvo a samotný život, chápou důležitost fyzikálních jevů a chemických procesů pro současné technologie a svět. V této oblasti jsou zahrnuty čtyři vzdělávací obory – Fyzika, Chemie, Přírodopis a Zeměpis. Se sexuální výchovou se pojí obor Přírodopis. Žáci se nejvíce setkají se sexuální výchovou v učivu věnovanému samotnému člověku. Zde poznávají stavbu těla, odlišnosti mezi postavou muže a ženy, učí se o reprodukční soustavě, o možnostech rozmnožování a o prenatálním vývoji jedince. Zde jsou uvedeny očekávané výstupy a učivo, které souvisí s danou problematikou.

Obecná biologie a genetika

- Očekávané výstupy uvedené v RVP ZV (2017)
 - *rozliší základní projevy a podmínky života, orientuje se v daném přehledu vývoje organismů*
 - *rozpozná, porovná a objasní funkci základních orgánů (orgánových soustav) rostlin i živočichů*
 - *vysvětlí podstatu pohlavního a nepohlavního rozmnožování a jeho význam z hlediska dědičnosti*

- Učivo (RVP ZV, 2017)
 - *vznik, vývoj, rozmanitost, projevy života a jeho význam – výživa, dýchání, růst, rozmnožování, vývin, reakce na podněty; názory na vznik života*

Biologie živočichů

- Očekávané výstupy uvedené v RVP ZV (2017)
 - *porovná základní vnější a vnitřní stavbu vybraných živočichů a vysvětlí funkci jednotlivých orgánů*
- Učivo (RVP ZV, 2017)
 - *stavba těla, stavba a funkce jednotlivých částí těla – živočišná buňka, tkáň, orgány, orgánové soustavy, organismy jednobuněčné a mnohobuněčné, rozmnožování*

Biologie člověka

- Očekávané výstupy uvedené v RVP ZV (2017)
 - *určí polohu a objasní stavbu a funkci orgánů a orgánových soustav lidského těla, vysvětlí jejich vztahy*
 - *orientuje se v základních vývojových stupních fylogeneze člověka*
 - *objasní vznik a vývin nového jedince od početí až do stáří*
 - *rozlišuje příčiny, případně příznaky běžných nemocí a uplatňuje zásady jejich prevence a léčby, objasní význam zdravého způsobu života*
- Učivo (RVP ZV, 2017)
 - *fylogeneze a ontogeneze člověka – rozmnožování člověka*
 - *anatomie a fyziologie – stavba a funkce jednotlivých částí lidského těla, orgány, orgánové soustavy (opěrná, pohybová, oběhová, dýchací, trávicí, vylučovací a rozmnožovací, řídicí), vyšší nervová činnost, hygiena duševní činnosti*
 - *nemoci, úrazy a prevence – příčiny, příznaky, praktické zásady a postupy při léčení běžných nemocí; závažná poranění a život ohrožující stavy, epidemie*

- *životní styl – pozitivní a negativní dopad prostředí a životního stylu na zdraví člověka*

2.1.3.2 Průřezová témata s obsahem sexuální výchovy

Průřezová témata jsou nedílnou součástí základního vzdělávání. Pomáhají žákům vytvořit pohled na současné problémy světa, formovat osobnost žáka, vytvářet postoje a hodnoty k aktuálním problémům, které se ve světě vyskytovaly, vyskytují a budou vyskytovat. Skládají se z tematických okruhů a jednotlivých témat. Průřezová témata jsou povinnou součástí základního vzdělávání a škola je musí vhodně zařadit do výuky. Jakým způsobem je škola zahrne do svých osnov, je libovolný, ale musí být uveden ve školním vzdělávacím programu. Mohou být zařazena v podobě projektů, předmětů, seminářů, kurzů, přednášek a podobně. Nutná je jejich propojenost se vzdělávacím obsahem konkrétního vyučovacího předmětu, školních činností i činností žáků mimo školu.

Průřezová témata jsou uvedena výše, nyní se budu věnovat jen těm, která jsou svým obsahem propojena s problematikou sexuální výchovy.

Osobnostní a sociální výchova

Toto průřezové téma se zabývá žákem samotným i celou skupinou, pomáhá mu objevovat vlastní možnosti, formovat názory, poznávat vztahy a osobní spokojenost. Se vzdělávací oblastí Člověk a zdraví je Osobní a sociální výchova propojena díky tématům zabývajícím se samotným člověkem, sociálními vztahy, komunikací a hledáním řešení problémů. Vzdělávací oblast Člověk a příroda souvisí s Osobnostní a sociální výchovou díky tématu zvířecí a lidská komunikace a evoluce lidského chování. (RVP ZV, 2017)

Samotné průřezové téma je rozděleno do tří částí – Osobnostní rozvoj, Sociální rozvoj a Mravní rozvoj. Nyní uvedu témata, které se v jednotlivých částech nalézají a souvisí s výukou sexuální výchovy.

V části Osobnostní rozvoj se žáci setkávají s tématy zaměřenými na sebepoznání a sebepojetí, seberegulaci a sebeorganizaci a psychohygienu. Tyto témata se věnují žáku samému, poskytují mu možnost poznat lépe sám sebe, úctu k sobě, svému tělu a zdraví. Napomáhají hledat cestu v obtížných situacích a radí, jak si v těchto nelehkých zkouškách ulevit. Sociální rozvoj je část, která se zabývá jedincem ve společnosti. Jeho komunikací s druhými, poznáváním odlišností, předsudky, mezilidskými vztahy a spoluprací. Část Morální rozvoj hledá s žáky možnosti řešení problémů, jak jim předcházet, rozhodovat se a vhodně je řešit. Napomáhá získávání postojů a hodnot. (RVP ZV, 2017)

Multikulturní výchova

Jak je již z názvu patrné, průřezové téma se zabývá různými kulturami, jejich tradicemi, náboženstvím a hodnotami. Díky tomuto tématu žáci mohou lépe pochopit odlišné tradice i hodnoty, které jim pomohou k respektování a tolerování těchto pro nás rozdílných způsobů života. Také sami více poznají svou kulturu, kulturu spolužáků, učitelů, přátel a dalších.

V tomto průřezovém tématu jsou zahrnuty tematické okruhy, které učitel může vybírat právě podle aktuální situace, složení žáků, pozice školy, aktualitami ze světa a tak podobně. Okruhy se zabývají kulturní diferencí, jedinečností každého žáka, etniky, lidskými vztahy, vztahy mezi kulturami, multikulturou a možnostmi obohacení, předsudky a minoritními skupinami. (RVP ZV, 2017)

Mediální výchova

Mediální komunikace a média se čím dál tím více dostávají do popředí jako rychlé zdroje informací, pravdivých i nepravdivých, možnosti komunikace, ale i nebezpečí a lží. Cílem tohoto tématu je naučit žáky základní mediální gramotnosti, analýze získaných informací, posouzení jejich věrohodnosti, posouzení věrohodnosti zdrojů, vyhledávání vhodných medií pro různé aktivity a tak podobně. Tematické okruhy tohoto průřezového tématu se zabývají kritickým čtením a vnímáním mediálních sdělení, interpretací vztahu mediálních sdělení a reality, fungováním a vlivem medií ve společnosti. (RVP ZV, 2017)

2.2 Učebnice

Téměř v každém předmětu se žáci na školách setkávají s vyučovací pomůckou a nástrojem, učebnicí. Mohou být barevné nebo černobílé, s obrázky nebo pouze textem, doplněné o úkoly, fotografie, tabulky, zajímavosti i sebereflexní prvky a různě. Ať už se jedná o učebnici v papírové podobě nebo elektronické, jedná se o velmi přínosnou pomůcku jak pro žáky, tak pro učitele. A v dnešní uspěchané době její důležitost roste.

2.2.1 Učebnice

Dnes se už ani ve školství neobejdeme bez elektroniky a mnoho učitelů namísto učebnic v hodinách využívá interaktivní tabule, počítače, dataprojektory, tablety, chytré telefony a další. Stále ale klasická forma papírové učebnice má své podstatné místo v edukačním procesu. Té nikdy nedorazí baterie, funguje za jakéhokoliv počasí, v lese, na louce i u babičky, nepotřebuje žádné doplňky k správnému fungování, není složité si ji vypůjčit a bývá cenově dostupná. Stejně jako vzdělávání patří neodmyslitelně k existenci lidstva, patří k němu i vzdělávací postupy, metody a pomůcky, které se stále vyvíjejí a prochází tak řadou změn.

Co je ale vlastně učebnice? Dle pedagogického slovníku se jedná o knižní publikaci, která je navržena tak, aby sloužila k didaktické komunikaci. Svým obsahem může prezentovat obsah vzdělávání, který je v dané oblasti žádaný, nebo může sloužit jako zdroj informací pro učitele i žáky (Průcha, Walterová, Mareš, 2003).

Známý nakladatel učebnic, Jiří Fraus, učebnici nazývá komplexním vzdělávacím materiálem v papírové nebo digitální podobě, který nejen že obsahuje pravdivé informace, ale také nabízí prostředí k moderním didaktickým postupům. Vše je vybíráno s přihlédnutím na věk dítěte a vzdělávací obor, který chceme pomocí učebnice rozvíjet (*Perpetuum*, 2020).

Dle Průchy (1998) učebnici můžeme nazvat

- kurikulárním projektem – učebnice zahrnuje obsah učiva, jeho uspořádání, posloupnost,
- didaktickým prostředkem – materiální předmět pro realizaci vzdělávání,
- školním didaktickým textem – texty speciálně konstruovány pro účely učení a vyučování.

Uživateli učebnic jsou především žáci ale i učitelé. Žáci mohou učebnice využívat jako informační zdroj, mohou samostatně studovat a získávat informace o novém učivu, doplňovat a osvojovat si informace k již známému učivu. Také je mohou využít při plnění domácích úkolů. Učitelé využívají učebnice pro realizaci své výuky. Ve zvolené učebnici, která odpovídá školnímu vzdělávacímu programu školy, mají přehled učiva pro daný ročník, období či stupeň. Mohou se tak při přípravě hodiny o obsah učebnice opírat, nechat se jím inspirovat při tvorbě přípravy a učebnici využít i v samotné hodině při práci s žáky (Sikorová, 2001).

2.2.2 Schvalování učebnic

V dnešní době nám trh nabízí nepřehledné množství učebnic a učebních materiálů, ale i materiálů nevěrohodných, které se za učebnice považují. Jak si ale z nich vybrat ty vhodné, co by učebnice měla splňovat, jak vybrat učebnici, aby odpovídala učebnímu obsahu uvedenému v rámcovém vzdělávacím programu pro dané vzdělávání?

Ještě před rokem 1989 byla pro daný předmět v určitém ročníku a typu školy jeden druh učebnice. Tyto učebnice podléhaly politické cenzuře, byly kontrolovány a schvalovány státem. Po tomto roce došlo k výrazným změnám a dnes už je na trhu velké množství učebnic i paralelních, od mnoha autorů a nakladatelství. Aby se ředitelé škol a učitelé v této nabídce lépe orientovali, Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy začalo udělovat schvalovací doložku právě těm učebnicím, která splňují určitá kritéria (Greger, 2005).

Učebnice s udělenou doložkou MŠMT ČR dle Gregera (2005):

- *respektuje Ústavu ČR a zákony platné na území ČR; zejména rovnost pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka, víry a náboženství*
- *je v souladu s příslušným standardem vzdělávání, s konkrétními vzdělávacími cíli a kmenovým učivem příslušné oblasti vzdělávání;*
- *respektuje rozsah a obsah příslušného předmětu (tématu), jak jej vymezuje učební plán a osnovy předmětu schváleného vzdělávacího programu (popř. programů)*
- *je zpracována na dostatečné odborné úrovni a ve shodě s efektivními didaktickými postupy vhodnými pro věk žáků, jimž je učebnice určena*
- *po jazykové a grafické stránce odpovídá věku žáků a specifikům daného předmětu (tématu)*

Není povinností základních škol, aby k výuce využívaly učebnice právě s touto doložkou, ale právě jen tyto učebnice mohou být dotovány státem. Pokud školy budou využívat učebnice bez doložky, musí být placené z nestátních zdrojů. Doložku MŠMT ČR mohou získat základní učebnice, pracovní sešity, které jsou přílohou k učebnicím, pravidla českého pravopisu, stručná mluvnice česká, tabulky a atlasy. Aby učebnice či daný dokument byl schválen, musí projít řádným prostudováním. Nejprve je nutné, aby nakladatel učebnice požádal ministerstvo školství a tělovýchovy o udělení doložky MŠMT ČR. Poté jsou zvoleni dva recenzenti. Jeden je odborník z oboru, kterému se daná učebnice věnuje, a druhý je učitel, který předmět, v němž by byla učebnice využívána, vyučuje. Oba sepíší posudek dle kritérií ministerstva, který je dále zpracováván a posuzován na ministerstvu školství, mládeže a tělovýchovy. Pokud ministerstvo doložku dané učebnici udělí, zaeviduje ji do seznamu učebnic, který je volně zveřejněn na webových stránkách MŠMT nebo ve Věšníku. Tato doložka má platnost 6 let (Sikorová, 2007).

2.2.3 Funkce učebnic

„Funkcí učebnice se rozumí role, předpokládaný účel, který má tento didaktický prostředek plnit v reálném edukačním procesu.“ (Průcha, 1997)

Funkce učebnice ve vztahu k subjektům můžeme rozdělit na funkce učebnic pro žáky a na funkce učebnic pro učitele. Pro žáky učebnice znamená zdroj informací, které si osvojují, formují své dovednosti, hodnoty a postoje. Učitelé využívají učebnice jako pomůcku při plánování výuky, jako přímou pomůcku ve výuce nebo pomůcku pro hodnocení žáka. V knize *Teorie a analýzy edukačního média* Průcha (1998) uvádí podrobnou taxonomii funkcí učebnic podle D. D. Zujeva. Ten dělí funkce učebnic na funkce:

- informační – vymezení obsahu vzdělávání v určitém oboru vzdělávání,
- transformační – přepracování odborných informací pro lepší pochopení žáků,
- systematizační – uspořádané rozčlenění učiva do ročníků s ohledem na věk žáků,
- zpevňovací a kontrolní – možnost procvičení, kontroly a upevnění poznatků,
- sebevzdělávací – možnost samostatné práce,
- integrační – pomoc pro sloučení a pochopení informací z jiných informačních zdrojů,
- koordinační – spolupráce při využívání dalších navazujících didaktických prostředků,
- rozvojově výchovné – utváření hodnot a postojů.

2.2.4 Struktura učebnic

Aby učebnice byla pro uživatele přehledná, je nutné, aby její jednotlivé části spolu tvořily ucelenou strukturu, a tak plnily jednotlivé funkce učebnice. Pomocí obecného modelu učebnice bychom mohli strukturu rozdělit na dvě složky, a to na složku textovou a mimotextovou. Dále bychom mohli v textové složce vyhledat 7 komponentů – motivační text, výkladový text, regulační text, ukázky a příklady, cvičení, otázky a prostředky zpětné vazby. Tyto komponenty vymezili Doleček, Řešátko a Skoupil. Ještě podrobněji se strukturou zabýval Bednařík, který v učebnici fyziky pojmenoval téměř 30 strukturních prvků, které spolu tvoří jednotlivé strukturní komponenty (Průcha, 1998).

Pro zjišťování didaktické vybavenosti učebnice se nejvíce využívá model struktury, který sestavil Průcha. Tímto modelem se budeme zabývat v následující kapitole.

2.2.5 Měření didaktické vybavenosti učebnic

V této diplomové práci budeme využívat metodiku podle návrhu Jana Průchy o didaktické vybavenosti. Dle Průchy (1998) se učebnice skládá z několika strukturálních komponentů. Jejich míra zastoupení v učebnici určuje didaktickou vybavenost učebnice, tedy její kvalitu, praktičnost při výuce, zajímavost pro uživatele a jiné. Tento model je sestaven ze tří aparátů, které dohromady obsahují 36 komponentů.

Aparát prezentace učiva

- Verbální komponenty
 - výkladový text prostý,
 - výkladový text zpřehledněný (přehledová schémata, tabulky aj. k výkladu učiva),
 - shrnutí učiva k celému ročníku
 - shrnutí učiva k tématům (kapitolám, lekcím),
 - shrnutí učiva k předchozímu ročníku,
 - doplňující materiál (dokumentační materiál, citace, statistické tabulky aj.),
 - poznámky a vysvětlivky,
 - podtexty k vyobrazením,
 - slovníčky pojmů, cizích slov aj. (s vysvětlením).
- Obrazové komponenty
 - umělecká ilustrace,
 - nauková ilustrace (schematické kresby, modely aj.),
 - fotografie,
 - mapy, kartogramy, plánky, plánky, grafy, diagramy aj.,

- obrazová prezentace barevná (tj. použití nejméně jedné barvy odlišné od barvy běžného textu).

Aparát řídicí učení

- Verbální komponenty
 - předmluva (úvod do předmětu, ročníku pro žáky),
 - návod k práci s učebnicí (pro žáky a/nebo učitele),
 - stimulace celková (podněty k zamyšlení, otázky aj. před celkovým učivem ročníku),
 - stimulace detailní (podněty k zamyšlení, otázky aj. před nebo v průběhu lekcí, témat),
 - odlišení úrovně učiva (základní – rozšiřující, povinné – nepovinné apod.),
 - otázky a úkoly za témata, lekcemi,
 - otázky a úkoly k celému ročníku (opakování),
 - otázky a úkoly k předchozímu ročníku (opakování),
 - instrukce k úkolům komplexnější povahy (návody k pokusům, laboratorním pracím, pozorováním aj.),
 - náměty pro mimoškolní činnosti s využitím učiva (aplikace),
 - explicitní vyjádření cílů učení pro žáky,
 - prostředky a/nebo instrukce k sebehodnocení pro žáky (testy a jiné způsoby hodnocení výsledků učení),
 - výsledky úkolů a cvičení (správná řešení, správné odpovědi apod.),
 - odkazy na jiné zdroje informací (bibliografie, doporučená literatura aj.).
- Obrazové komponenty
 - grafické symboly vyznačující určité části textu (poučky, pravidla, úkoly, cvičení aj.),
 - užití zvláštní barvy pro určité části verbálního textu,
 - užití zvláštního písma (tučné písmo, kurzíva aj.) pro určité části verbálního textu,

- využití přední nebo zadní obálky (předsádky) pro schémata, tabulky aj.

Aparát orientační

- Verbální komponenty
 - obsah učebnice,
 - členění učebnice na tematické bloky, kapitoly, lekce aj.,
 - marginálie, výhmaty, živá záhlaví aj.,
 - rejstřík (věcný, jmenný, smíšený).

Každý, z těchto 36 komponentů, tvoří ve struktuře učebnice specifickou funkci. Avšak ne každá učebnice má všechny tyto komponenty zastoupeny a díky tomu můžeme vypočítat didaktickou vybavenost učebnice. Zaznamenáním jednotlivých komponentů můžeme vypočítat několik dílčích koeficientů a celkový koeficient.

- Koeficient využití aparátu prezentace učiva (E I),
- Koeficient využití aparátu řízení učení (E II),
- Koeficient využití aparátu orientačního (E III),
- Koeficient využití verbálních komponentů (E v),
- Koeficient využití obrazových komponentů (E o).

Dílčí koeficienty vypočítáme sečtením přítomných komponentů v učebnici z daného aparátu či verbálních nebo obrazových komponentů a vydělíme součtem všech možných komponentů v daném aparátu či verbálních nebo obrazových komponentů. A toto číslo následně vynásobíme hodnotou 100, abychom z daného čísla získali koeficient v procentuálních jednotkách. Čím více se koeficient blíží k hodnotě 100 %, tím vyšší má učebnice v daném aparátu, verbální nebo obrazové složce vybavenost.

- Celkový koeficient vybavenosti učebnice (E)

Vzorec pro výpočet celkového koeficientu E vypočítáme tak, že zjištěný počet komponentů přítomných v učebnici vydělíme celkovým počtem komponentů, tedy 36. Získané číslo vynásobíme hodnotou 100 pro získání výsledného čísla v procentech

o hodnotě 0-100. Čím více se hodnota celkového koeficientu blíží ke 100 %, tím je didaktická vybavenost učebnice vyšší.

Těmito výpočty můžeme zjistit, v čem má daná učebnice vyšší míru vybavenosti, případně kde tuto míru zvýšit, co přidat nebo ubrat (Průcha, 1998).

3 Analýza a evaluace učebnic s tematikou výchovy k sexuální reprodukčnímu zdraví

3.1 Výběr a popis materiálů určených k analýze

V této části se práce zabývá didaktickou analýzou učebnic pro 6.ročník základních škol obsahujících téma sexuální výchovy. Sexuální výchova se v základních školách objevuje ve vzdělávacích oborech občanská výchova, výchova ke zdraví a přírodopis. Analyzovány tedy jsou učebnice pro tyto obory určené. Na trhu je nepřeberné množství materiálů, a proto jsou vybrány učebnice opatřené aktuální doložkou MŠMT. Ne všechny zahrnují téma sexuální výchovy, tyto učebnice nebudou podrobeny didaktické analýze. Pro analýzu je využíván systém vytvořený Průchou (1998). Výsledky dílčích koeficientů a celkového koeficientu didaktické vybavenosti učebnice jsou uvedeny v procentech a následně porovnány s výsledky jiných analyzovaných učebnic v této práci.

Učebnice pro obor občanská výchova pro 6.ročník s aktuální doložkou MŠMT:

- Učebnice 1 - Občanská výchova 6 od nakladatelství Fraus,
- Učebnice 2 - Výchova k občanství 6 od nakladatelství Nová škola,
- Učebnice 3 - Občanská výchova pro 6. ročník základní školy a nižší ročníky víceletých gymnázií od nakladatelství Albra.

Učebnice pro obor přírodopis pro 6.ročník s aktuální doložkou MŠMT:

- Učebnice 1 - Ekologický přírodopis pro 6. ročník základní školy od nakladatelství Fortuna,
- Učebnice 2 - Přírodopis 6 pro základní školy víceletá gymnázia od nakladatelství Fraus,
- Učebnice 3 -Přírodopis 6, 1. díl od nakladatelství Nová škola,
- Učebnice 4 - Přírodopis 6, 2. díl od nakladatelství Nová škola,
- Učebnice 5 - Přírodopis 6 od nakladatelství Prodos,
- Učebnice 6 - Přírodopis 6 – Rostliny od nakladatelství Prodos,
- Učebnice 7 - Přírodopis I pro 6. ročník ZŠ od nakladatelství Scientia,

- Učebnice 8 - Přírodopis pro 6. ročník základní školy od nakladatelství SPN – Práce,
- Učebnice 9 - Hravý přírodopis 6 od nakladatelství TAKTIK International.

Učebnice pro obor výchova ke zdraví pro 6.ročník s aktuální doložkou MŠMT:

- Učebnice 1 - Výchova ke zdravému životnímu stylu od nakladatelství Fraus,
- Učebnice 2 - Výživa ve výchově ke zdraví 6 od Ministerstva zemědělství.

Učebnice s aktuální doložkou MŠMT nezařazené do oborů:

- Učebnice 1 - Etická výchova od nakladatelství Fraus.

Pro práci je tedy vybráno 15 učebnic určených pro 6. ročník s aktuální doložkou MŠMT. Z oboru občanská výchova jsou vybrány 3 učebnice, z oboru přírodopis 9 učebnic, z oboru výchova ke zdraví 2 učebnice a 1 učebnice nezařazená do oboru.

3.2 Didaktická analýza učebnic

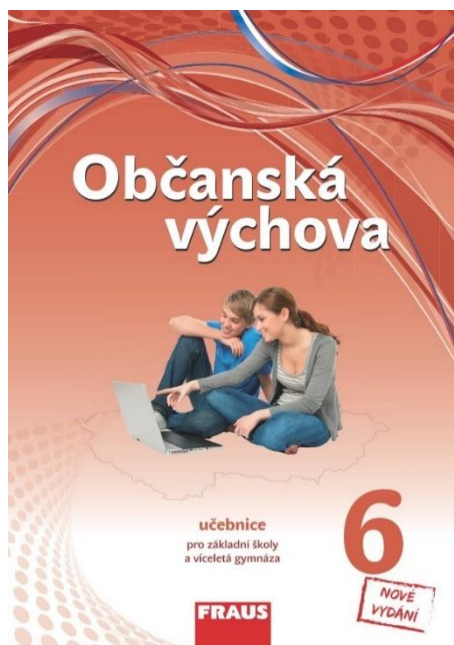
V této podkapitole je provedena analýza učebnic, které se ve svém obsahu věnují problematice sexuální výchovy. Učebnice jsou rozděleny podle vzdělávacího oboru, ke kterému patří, dále je uveden název učebnice, autor či autoři učebnice, nakladatelství, které učebnici vydalo, rok vydání, citace knihy dle normy ISO 690, informace, čím se učebnice dotýká problematiky sexuální výchovy.

3.2.1 Učebnice pro obor občanská výchova s doložkou MŠMT

Učebnice 1

- Název: Občanská výchova 6
- Autor: Dagmar Janošková, Monika Ondráčková, Zdeněk Brom, Anna Čechilová, Dagmar Šafránková
- Nakladatelství: Fraus

- Rok vydání: 2018
- Citace knihy dle normy ISO 690:
JANOŠKOVÁ, Dagmar, Monika ONDRÁČKOVÁ, Zdeněk BROM, Anna ČEČILOVÁ a Dagmar ŠAFRÁNKOVÁ. *Občanská výchova 6: pro základní školy a víceletá gymnázia*. 2., upravené vydání. Plzeň: Fraus, 2018-. ISBN 978-

80-7489-450-3.

Obrázek 1. Občanská výchova 6 (www.fraus.cz)

Tato učebnice se dotýká problematiky sexuální výchovy kapitolou: Rodinný život, kde se zabývá rodinou, postavením a rolí ženy a muže, manželstvím, výběrem vhodného partnera, dětmi, vlivem rodiny na rozvoj osobnosti dítěte, funkcemi rodiny a komunikací mezi členy domácnosti.

- Didaktická analýza učebnice:

Tabulka 1. Didaktická analýza učebnice Občanská výchova 6: pro základní školy a víceletá gymnázia

Aparát prezentace učiva	
Verbální komponenty	
výkladový text prostý	ANO
výkladový text zpřehledněný (přehledová schémata, tabulky aj. k výkladu učiva)	ANO
shrnutí učiva k celému ročníku	ANO

shrnutí učiva k tématům (kapitolám, lekcím)	ANO
shrnutí učiva k předchozímu ročníku	NE
doplňující materiál (dokumentační materiál, citace, statistické tabulky aj.)	ANO
poznámky a vysvětlivky	ANO
podtexty k vyobrazením	NE
slovníčky pojmů, cizích slov aj. (s vysvětlením)	NE
Obrazové komponenty	
umělecká ilustrace	ANO
nauková ilustrace (schematické kresby, modely aj.)	ANO
Fotografie	ANO
mapy, kartogramy, plánky, plánky, grafy, diagramy aj.	ANO
obrazová prezentace barevná (tj. použití nejméně jedné barvy odlišné od barvy běžného textu)	ANO
Aparát řídící učení	
Verbální komponenty	
předmluva (úvod do předmětu, ročníku pro žáky)	ANO
návod k práci s učebnicí (pro žáky a/nebo učitele)	NE
stimulace celková (podněty k zamyšlení, otázky aj. před celkovým učivem ročníku)	ANO
stimulace detailní (podněty k zamyšlení, otázky aj. před nebo v průběhu lekcí, témat)	ANO
odlišení úrovní učiva (základní – rozšiřující, povinné – nepovinné apod.)	ANO
otázky a úkoly za témata, lekcemi	ANO
otázky a úkoly k celému ročníku (opakování)	NE
otázky a úkoly k předchozímu ročníku (opakování)	NE
instrukce k úkolům komplexnější povahy (návodů k pokusům, laboratorním pracím, pozorováním aj.)	ANO
náměty pro mimoškolní činnosti s využitím učiva (aplikace)	ANO
explicitní vyjádření cílů učení pro žáky	ANO
prostředky a/nebo instrukce k sebehodnocení pro žáky (testy a jiné způsoby hodnocení výsledků učení)	ANO
výsledky úkolů a cvičení (správná řešení, správné odpovědi apod.)	NE

odkazy na jiné zdroje informací (bibliografie, doporučená literatura aj.)	NE
Obrazové komponenty	
grafické symboly vyznačující určité části textu (poučky, pravidla, úkoly, cvičení aj.)	ANO
užití zvláštní barvy pro určité části verbálního textu	ANO
užití zvláštního písma (tučné písmo, kurzíva aj.) pro určité části verbálního textu	ANO
využití přední nebo zadní obálky (předsádky) pro schémata, tabulky aj.	NE
Aparát orientační	
Verbální komponenty	
obsah učebnice	ANO
členění učebnice na tematické bloky, kapitoly, lekce aj.	ANO
marginálie, výhmaty, živá záhlaví aj.	ANO
rejstřík (věcný, jmenný, smíšený)	ANO

Výpočty dílčích koeficientů:

$$E I = \frac{11}{14} * 100 \quad \mathbf{E I = 78,6 \%}$$
 (koeficient využití aparátu prezentace učiva)

$$E II = \frac{13}{18} * 100 \quad \mathbf{E II = 72,2 \%}$$
 (koeficient využití aparátu řídicího učení)

$$E III = \frac{4}{4} * 100 \quad \mathbf{E III = 100 \%}$$
 (koeficient využití orientačního aparátu učebnice)

$$E v = \frac{19}{27} * 100 \quad \mathbf{E v = 70,4 \%}$$
 (koeficient využití verbálních komponent učebnice)

$$E o = \frac{8}{9} * 100 \quad \mathbf{E o = 88,9 \%}$$
 (koeficient využití obrazových komponent učebnice)

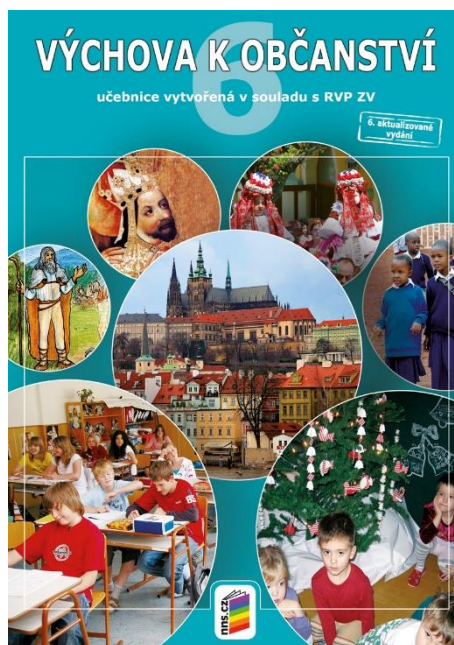
Celkový koeficient didaktické vybavenosti učebnice:

$$E = \frac{27}{36} * 100 \quad \mathbf{\underline{E = 75 \%}}$$
 (celkový koeficient didaktické vybavenosti učebnice)

Učebnice 2

- Název: Výchova k občanství 6
- Autor: Jana Skácelová, Lenka Mrázková
- Nakladatelství: Nová škola
- Rok vydání: 2019
- Citace knihy dle normy ISO 690/2011:

SKÁCELOVÁ, Jana a LENKA MRÁZOVÁ. *Výchova k občanství 6: učebnice vytvořená v souladu s RVP ZV*. 7. aktualizované vydání. Brno: Nová škola, 2019. Duhová řada. ISBN 978-80-7600-074-2.

Obrázek 2. Výchova k občanství 6 (www.nns.cz)

Stejně jako předchozí učebnice se i tato dotýká sexuální výchovy kapitolou věnovanou rodině: Život v rodině. Zde se probírá rodina, rodokmen, podoby rodiny, rodinný řád, zvyky a rituály, manželství, registrované partnerství, konflikty a komunikace.

- Didaktická analýza učebnice:

Tabulka 2. Didaktická analýza učebnice Výchova k občanství 6

Aparát prezentace učiva	
Verbální komponenty	
výkladový text prostý	ANO
výkladový text zpráhledněný (přehledová schémata, tabulky aj. k výkladu učiva)	ANO
shrnutí učiva k celému ročníku	NE
shrnutí učiva k tématům (kapitolám, lekcím)	ANO
shrnutí učiva k předchozímu ročníku	NE
doplňující materiál (dokumentační materiál, citace, statistické tabulky aj.)	ANO
poznámky a vysvětlivky	ANO
podtexty k vyobrazením	ANO
slovníčky pojmů, cizích slov aj. (s vysvětlením)	ANO
Obrazové komponenty	
umělecká ilustrace	ANO
nauková ilustrace (schematické kresby, modely aj.)	ANO
Fotografie	ANO
mapy, kartogramy, plánky, plánky, grafy, diagramy aj.	ANO
obrazová prezentace barevná (tj. použití nejméně jedné barvy odlišné od barvy běžného textu)	ANO
Aparát řídicí učení	
Verbální komponenty	
předmluva (úvod do předmětu, ročníku pro žáky)	ANO
návod k práci s učebnicí (pro žáky a/nebo učitele)	ANO
stimulace celková (podněty k zamyšlení, otázky aj. před celkovým učivem ročníku)	NE
stimulace detailní (podněty k zamyšlení, otázky aj. před nebo v průběhu lekcí, témat)	ANO
odlišení úrovní učiva (základní – rozšiřující, povinné – nepovinné apod.)	ANO

otázky a úkoly za tématy, lekcemi	ANO
otázky a úkoly k celému ročníku (opakování)	ANO
otázky a úkoly k předchozímu ročníku (opakování)	NE
instrukce k úkolům komplexnější povahy (návody k pokusům, laboratorním pracím, pozorováním aj.)	ANO
náměty pro mimoškolní činnosti s využitím učiva (aplikace)	ANO
explicitní vyjádření cílů učení pro žáky	ANO
prostředky a/nebo instrukce k sebehodnocení pro žáky (testy a jiné způsoby hodnocení výsledků učení)	ANO
výsledky úkolů a cvičení (správná řešení, správné odpovědi apod.)	ANO
odkazy na jiné zdroje informací (bibliografie, doporučená literatura aj.)	ANO
Obrazové komponenty	
grafické symboly vyznačující určité části textu (poučky, pravidla, úkoly, cvičení aj.)	ANO
užití zvláštní barvy pro určité části verbálního textu	NE
užití zvláštního písma (tučné písmo, kurzíva aj.) pro určité části verbálního textu	ANO
využití přední nebo zadní obálky (předsádky) pro schémata, tabulky aj.	ANO
Aparát orientační	
Verbální komponenty	
obsah učebnice	ANO
členění učebnice na tematické bloky, kapitoly, lekce aj.	ANO
marginálie, výhmaty, živá záhlaví aj.	ANO
rejstřík (věcný, jmenný, smíšený)	ANO

Výpočty dílčích koeficientů:

$$E I = \frac{12}{14} * 100 \quad E I = 85,7 \% \text{ (koeficient využití aparátu prezentace učiva)}$$

$$E II = \frac{15}{18} * 100 \quad E II = 83,3 \% \text{ (koeficient využití aparátu řídicího učení)}$$

$$E III = \frac{4}{4} * 100 \quad E III = 100 \% \text{ (koeficient využití orientačního aparátu učebnice)}$$

$$E_v = \frac{23}{27} * 100 \quad E_v = 85,2 \% \text{ (koeficient využití verbálních komponent učebnice)}$$

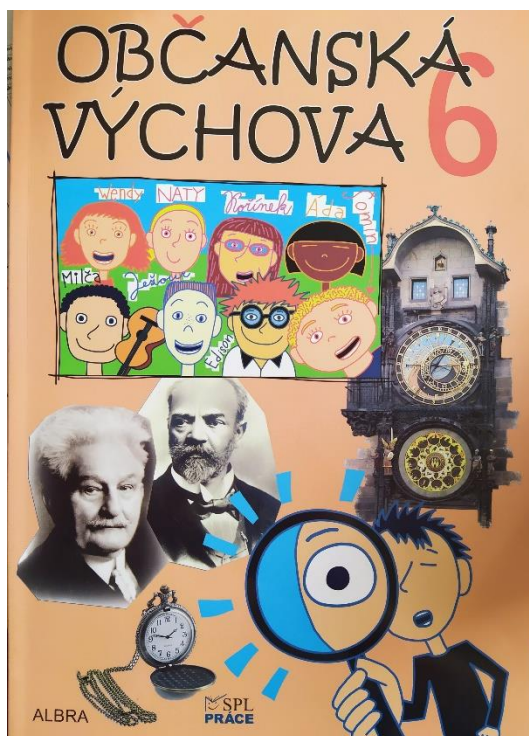
$$E_o = \frac{8}{9} * 100 \quad E_o = 88,9 \% \text{ (koeficient využití obrazových komponent učebnice)}$$

Celkový koeficient didaktické vybavenosti učebnice:

$$E = \frac{31}{36} * 100 \quad \underline{E = 86,1 \%} \text{ (celkový koeficient didaktické vybavenosti učebnice)}$$

Učebnice 3

- Název: Občanská výchova pro 6. ročník základní školy a nižší ročníky víceletých gymnázií
- Autor: Milan Valenta, Oldřich Müller, Ivana Havlínková
- Nakladatelství: ALBRA spol. s r.o. (SPL -Práce)
- Rok vydání: 2015
- Citace knihy dle normy ISO 690/2011:
VALENTA, Milan, Oldřich MÜLLER a Ivana HAVLÍNOVÁ. *Občanská výchova 6: pro 6. ročník základní školy a odpovídající ročník víceletých gymnázií.* Ilustroval Lukáš URBÁNEK. Úvaly: ALBRA spol. s r.o., 2015. ISBN 978-80-7361-097-5.

Obrázek 3. Občanská výchova 6 (Foto autor)

Učebnice od nakladatelství Albra se zabývá problematikou sexuální výchovy v kapitole věnované domovu a rodině. Zde se žáci seznamují s rodinou, jejími funkcemi, manželstvím, obřadem, výběrem partnera a je zde i zmíněna možnost antikoncepce včetně některých jejích druhů.

- Didaktická analýza učebnice:

Tabulka 3. Didaktická analýza učebnice Občanská výchova pro 6. ročník základní školy a nižší ročníky víceletých gymnázií

Aparát prezentace učiva	
Verbální komponenty	
výkladový text prostý	ANO
výkladový text zpráhledněný (přehledová schémata, tabulky aj. k výkladu učiva)	ANO
shrnutí učiva k celému ročníku	ANO
shrnutí učiva k tématům (kapitolám, lekcím)	ANO

shrnutí učiva k předchozímu ročníku	NE
doplňující materiál (dokumentační materiál, citace, statistické tabulky aj.)	ANO
poznámky a vysvětlivky	NE
podtexty k vyobrazením	ANO
slovníčky pojmů, cizích slov aj. (s vysvětlením)	NE
Obrazové komponenty	
umělecká ilustrace	ANO
nauková ilustrace (schematické kresby, modely aj.)	NE
Fotografie	ANO
mapy, kartogramy, plánky, plánky, grafy, diagramy aj.	ANO
obrazová prezentace barevná (tj. použití nejméně jedné barvy odlišné od barvy běžného textu)	ANO
Aparát řídicí učení	
Verbální komponenty	
předmluva (úvod do předmětu, ročníku pro žáky)	ANO
návod k práci s učebnicí (pro žáky a/nebo učitele)	NE
stimulace celková (podněty k zamyšlení, otázky aj. před celkovým učivem ročníku)	ANO
stimulace detailní (podněty k zamyšlení, otázky aj. před nebo v průběhu lekcí, témat)	ANO
odlišení úrovní učiva (základní – rozšiřující, povinné – nepovinné apod.)	NE
otázky a úkoly za témata, lekce	ANO
otázky a úkoly k celému ročníku (opakování)	ANO
otázky a úkoly k předchozímu ročníku (opakování)	NE
instrukce k úkolům komplexnější povahy (návody k pokusům, laboratorním pracím, pozorováním aj.)	NE
náměty pro mimoškolní činnosti s využitím učiva (aplikace)	ANO
explicitní vyjádření cílů učení pro žáky	ANO
prostředky a/nebo instrukce k sebehodnocení pro žáky (testy a jiné způsoby hodnocení výsledků učení)	ANO
výsledky úkolů a cvičení (správná řešení, správné odpovědi apod.)	NE
odkazy na jiné zdroje informací (bibliografie, doporučená literatura aj.)	ANO

Obrazové komponenty	
grafické symboly vyznačující určité části textu (poučky, pravidla, úkoly, cvičení aj.)	ANO
užití zvláštní barvy pro určité části verbálního textu	ANO
užití zvláštního písma (tučné písmo, kurzíva aj.) pro určité části verbálního textu	ANO
využití přední nebo zadní obálky (předsádky) pro schémata, tabulky aj.	NE
Aparát orientační	
Verbální komponenty	
obsah učebnice	ANO
členění učebnice na tematické bloky, kapitoly, lekce aj.	ANO
marginálie, výhmaty, živá záhlaví aj.	NE
rejstřík (věcný, jmenný, smíšený)	ANO

Výpočty dílčích koeficientů:

$$E I = \frac{10}{14} * 100 \quad \mathbf{E I = 71,4 \%}$$
 (koeficient využití aparátu prezentace učiva)

$$E II = \frac{13}{18} * 100 \quad \mathbf{E II = 72,2 \%}$$
 (koeficient využití aparátu řídicího učení)

$$E III = \frac{3}{4} * 100 \quad \mathbf{E III = 75 \%}$$
 (koeficient využití orientačního aparátu učebnice)

$$E v = \frac{18}{27} * 100 \quad \mathbf{E v = 66,7 \%}$$
 (koeficient využití verbálních komponent učebnice)

$$E o = \frac{7}{9} * 100 \quad \mathbf{E o = 77,8 \%}$$
 (koeficient využití obrazových komponent učebnice)

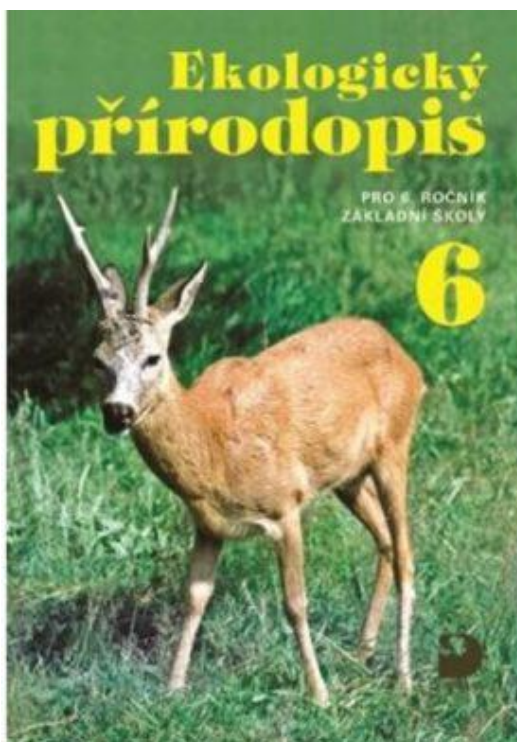
Celkový koeficient didaktické vybavenosti učebnice:

$$E = \frac{25}{36} * 100 \quad \mathbf{\underline{E = 69,4 \%}}$$
 (celkový koeficient didaktické vybavenosti učebnice)

3.2.2 Učebnice pro obor přírodopis s doložkou MŠMT

Učebnice 1

- Název: Ekologický přírodopis pro 6. ročník základní školy
- Autor: Danuše Kvasničková
- Nakladatelství: Fortuna
- Rok vydání: 2009
- Citace knihy dle normy ISO 690/2011:
KVASNIČKOVÁ, Danuše. *Ekologický přírodopis 6: pro 6. ročník základní školy*.
4., upr. vyd. Praha: Fortuna, 2009. ISBN 978-80-7373-056-7.

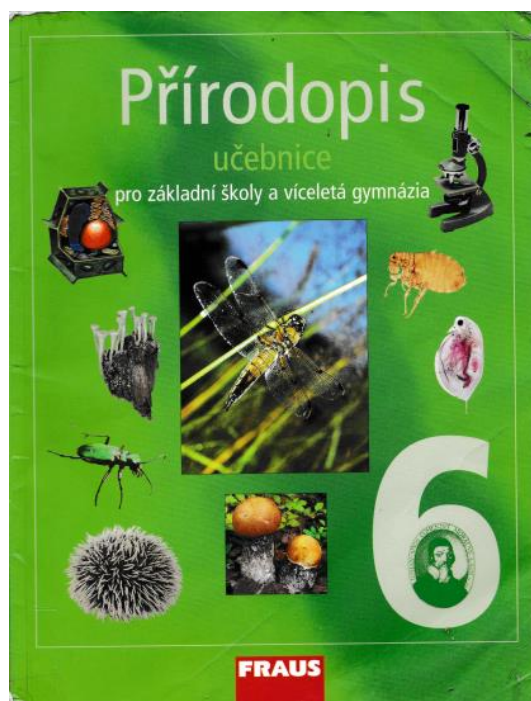

Obrázek 4. Ekologický přírodopis pro 6.ročník základní školy (www.knihydobrovsky.cz)

Tato učebnice se svým obsahem nijak více nevěnuje tématu sexuální výchovy. Proto nebudu provádět didaktickou analýzu. Učebnice je zaměřená na jednotlivé ekosystémy, jejich živočichy a rostliny.

Učebnice 2

- Název: Přírodopis 6 pro základní školy víceletá gymnázia
- Autor: Věra Čabradová
- Nakladatelství: Fraus
- Rok vydání: 2003
- Citace knihy dle normy ISO 690/2011:
ČABRADOVÁ, Věra. *Přírodopis pro 6. ročník základní školy a primu víceletého gymnázia*. Plzeň: Fraus, 2003. ISBN 80-7238-211-.

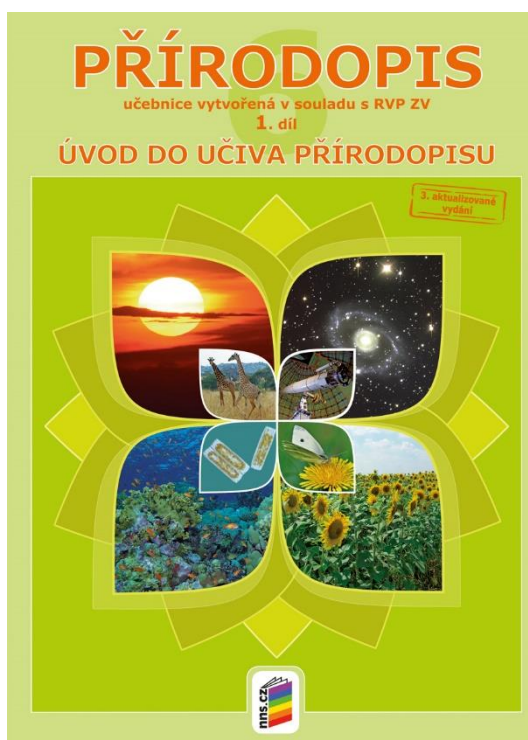
Obrázek 5. Přírodopis 6 pro základní školy víceletá gymnázia (Foto autor)

Učebnice je zaměřená na vznik Země a života na ní, projevy a podmínky života, základní strukturu života, drobnější organismy a zásahy člověka do přírody. Nijak se tedy nevěnuje problematice sexuální výchovy a didaktická analýza pro tuto práci nemá podstatný význam.

Učebnice 3

- Název: Přírodopis 6, 1. díl
- Autor: Eliška Musilová, Antonín Konětopský, Robert Vlk
- Nakladatelství: Nová škola

- Rok vydání: 2016
- Citace knihy dle normy ISO 690/2011:
MUSILOVÁ, Eliška, Antonín KONĚTOPSKÝ a Robert VLK. *Přírodopis: učebnice*. 3. aktualizované vydání. Brno: Nová škola, 2016. Duhová řada. ISBN 978-80-7289-817-6.

Obrázek 6. Přírodopis 6, 1. díl (www.nns.cz)

Zaměření této učebnice je na vznik planety Země, na její utváření a vývoj života, na projevy života, buňku a třídění organismů. Sexuální výchova v této učebnici není nijak zahrnuta, a proto nebudu dělat její didaktickou analýzu.

Učebnice 4

- Název: - Přírodopis 6, 2. díl
- Autor: Robert Vlk, Soňa Kubešová, Eliška Musilová
- Nakladatelství: Nová škola
- Rok vydání: 2018

- Citace knihy dle normy ISO 690/2011:
VLK, Robert, Soňa KUBEŠOVÁ a Eliška MUSILOVÁ. *Přírodopis 6. 4.* aktualizované vydání. Brno: Nová škola, 2018. Duhová řada. ISBN 978-80-7600-033-9.

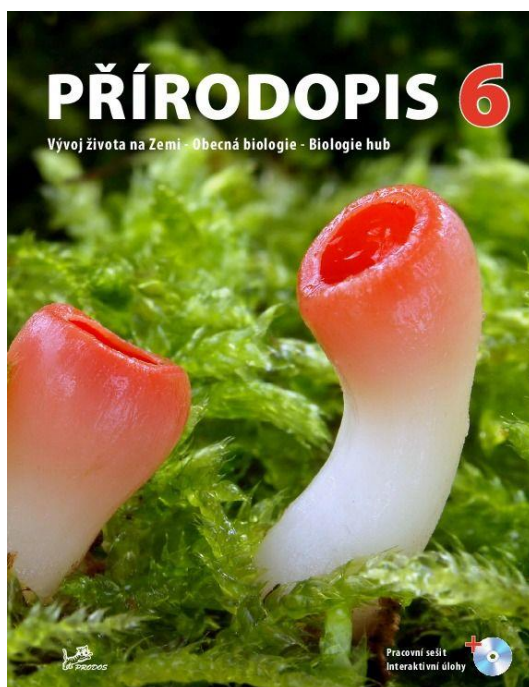
Obrázek 7. Přírodopis 6, 2. díl (www.nns.cz)

Učebnice navazuje na svůj předchozí díl. Věnuje se třídění bezobratlých živočichů, ekosystémům v České republice, parazitům a cizokrajným ekosystémům. Svým obsahem se nijak nedotýká problematice sexuální výchovy, a proto didaktická analýza učebnice není pro tuto práci podstatná.

Učebnice 5

- Název: Přírodopis 6
- Autor: Martin Dančák, Michaela Sedlářová
- Nakladatelství: Prodos
- Rok vydání: 2011

- Citace knihy dle normy ISO 690/2011:
DANČÁK, Martin a Michaela SEDLÁŘOVÁ. *Přírodopis 6: vývoj života na Zemi, obecná biologie, biologie hub : učebnice pro 6. ročník základní školy*. Olomouc: Prodos, 2011. ISBN 978-80-7230-257-4.

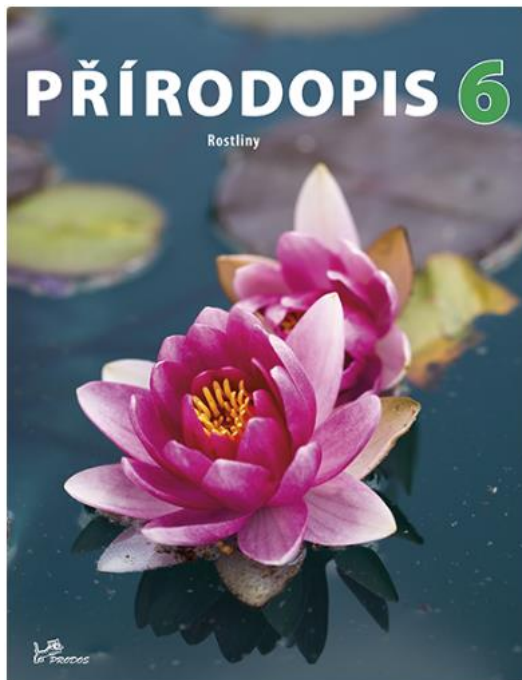
Obrázek 8. Přírodopis 6 (www.flexibooks.cz)

Učebnice popisuje vznik planety Země a života, biosféru, třídění organismů, bakterie, houby. Tedy nezahrnuje učivo týkající se sexuální výchovy, a proto didaktická analýza není pro tuto práci nutná.

Učebnice 6

- Název: Přírodopis 6 – Rostliny
- Autor: Martin Dančák, Hana Mikulenkova, Daniel Ševčík
- Nakladatelství: Prodos
- Rok vydání: 2015
- Citace knihy dle normy ISO 690/2011:
DANČÁK, Martin, Hana MIKULENKOVÁ a Daniel ŠEVČÍK. *Přírodopis 6*. Ilustroval Lucie KOBRLOVÁ, ilustroval Tomáš KOPŘIVA, ilustroval Jiří

FOGL, ilustroval Robert JANÁK. Olomouc: Prodos, 2015. ISBN 978-80-7230-294-9.

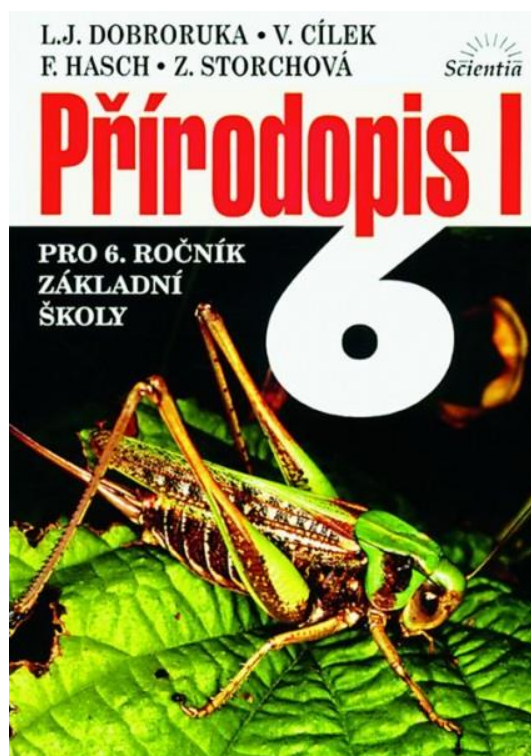

Obrázek 9. Přírodopis 6 - Rostliny (www.flexibooks.cz)

V učebnici je zahrnuto učivo o rostlinách, věnuje se řasám, mechorostům, plavuním, přesličkám a kapradinám, nahosemenným rostlinám a krytosemenným rostlinám. Tato učebnice neobsahuje učivo spojené se sexuální výchovou a didaktická analýza nemá pro tuto práci význam.

Učebnice 7

- Název: Přírodopis I pro 6. ročník ZŠ
- Autor: Luděk J. Dobroruka,
- Nakladatelství: Scientia
- Rok vydání: 2016
- Citace knihy dle normy ISO 690/2011:
DOBRORUKA, Luděk J. *Přírodopis I pro 6. ročník základní školy*. 3. vyd.
Ilustroval Zdeněk BERGER. Praha: Scientia, 2016. ISBN 978-80-86960-59-3.

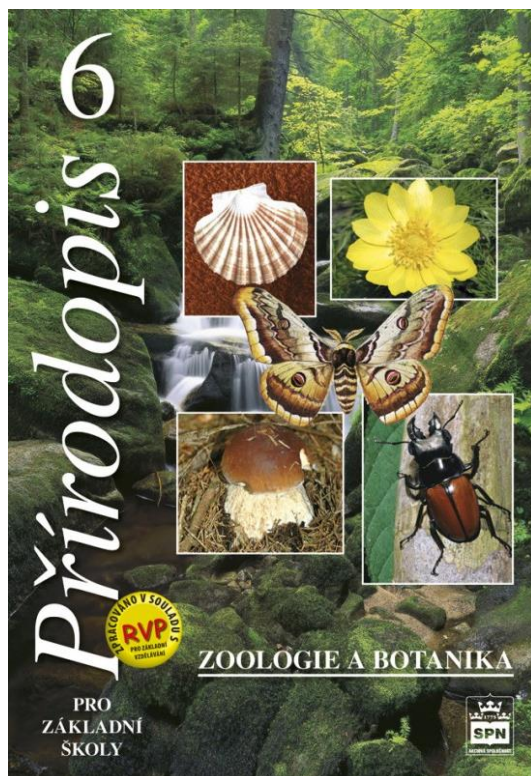
Obrázek 10. Přírodopis I pro 6. ročník ZŠ (www.scientia.cz)

Didaktická analýza této učebnice není pro tuto práci podstatná. Učebnice se svým obsahem věnuje planetě Zemi, vzniku života, bakteriím, houbám, nižším rostlinám, prvokům a bezobratlým živočichům.

Učebnice 8

- Název: Přírodopis pro 6. ročník základní školy
- Autor: Černík Vladimír
- Nakladatelství: SPN
- Rok vydání: 2007
- Citace knihy dle normy ISO 690/2011:

ČERNÍK, Vladimír. *Přírodopis 6: zoologie a botanika : pro základní školy*. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 2007. ISBN 978-80-7235-576-1.

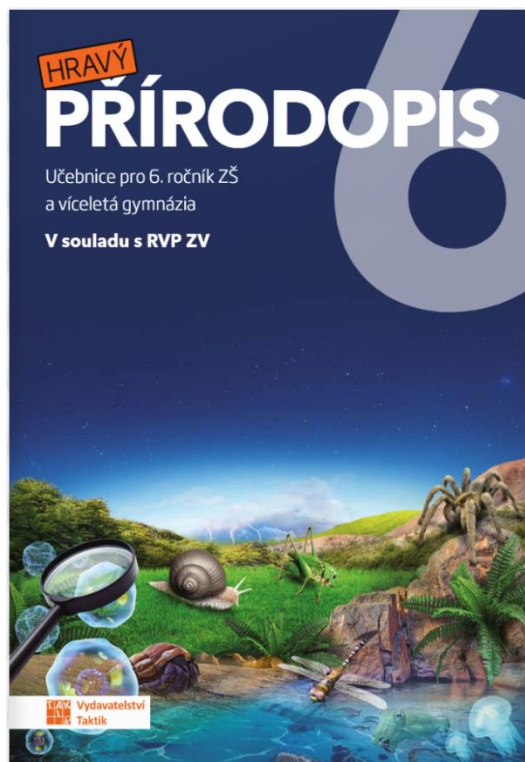

Obrázek 11. Přírodopis pro 6.ročník základní školy (www.naseucebnice.cz)

Pro tuto práci není podstatná didaktická analýza této učebnice, protože se svým obsahem nevěnuje problematice sexuální výchovy. Učebnice se věnuje planetě Zemi, životu na Zemi, virům, bakteriím, nižším živočichům, rostlinám, houbám a lišejníkům.

Učebnice 9

- Název: Hravý přírodopis 6
- Autor: Hana Žídková, Kateřina Knůrová, Petra Korešová
- Nakladatelství: Taktik
- Rok vydání: 2017
- Citace knihy dle normy ISO 690/2011:
ŽÍDKOVÁ, Hana, Kateřina KNŮROVÁ, Petra KAREŠOVÁ, et al. *Hravý přírodopis 6: pro 6. ročník ZŠ a víceletá gymnázia*. Ilustroval Roland HAVRAN. Praha: Taktik, 2017. ISBN 978-80-7563-069-8.

Obrázek 12. Hravý přírodopis 6 (www.etaktik.cz)

Učebnice se svým obsahem věnuje planetě Zemi, vývojem života, buňkou, mikroorganismy, rostlinám a houbám a bezobratlým živočichům, proto didaktická analýza není podstatná pro tuto práci.

3.2.3 Učebnice pro obor výchova ke zdraví s doložkou MŠMT

Učebnice 1

- Název: Výchova ke zdravému životnímu stylu
- Autor: Milada Krejčí, Lenka Šulová, František Rozum, Dagmar Havlíková, Dagmar Šafránková
- Nakladatelství: Fraus
- Rok vydání: 2018
- Citace knihy dle normy ISO 690/2011:
KREJČÍ, Milada, Lenka ŠULOVÁ, František ROZUM, Dagmar HAVLÍKOVÁ a Dagmar ŠAFRÁNKOVÁ. *Výchova ke zdravému životnímu stylu: pro 2. stupeň*

ZŠ a odpovídající ročníky víceletých gymnázií. Plzeň: Fraus, 2018. ISBN 978-80-7489-358-2.

Obrázek 13. Výchova ke zdravému životnímu stylu (www.fraus.cz)

V učebnici jsou obsaženy kapitoly věnující se sexuální výchově. Zabývá se rodinou, rodinnými vztahy, přátelstvím a láskou, vztahy k sobě a druhým, vztahem ke svému tělu, sexuální výchovou.

- Didaktická analýza učebnice:

Tabulka 4. Didaktická analýza učebnice Výchova ke zdravému životnímu stylu

Aparát prezentace učiva	
Verbální komponenty	
výkladový text prostý	ANO
výkladový text zpráhledněný (přehledová schémata, tabulky aj. k výkladu učiva)	ANO
shrnutí učiva k celému ročníku	NE
shrnutí učiva k tématům (kapitolám, lekcím)	ANO

shrnutí učiva k předchozímu ročníku	NE
doplňující materiál (dokumentační materiál, citace, statistické tabulky aj.)	ANO
poznámky a vysvětlivky	ANO
podtexty k vyobrazením	NE
slovníčky pojmů, cizích slov aj. (s vysvětlením)	ANO
Obrazové komponenty	
umělecká ilustrace	ANO
nauková ilustrace (schematické kresby, modely aj.)	ANO
Fotografie	ANO
mapy, kartogramy, plánky, plánky, grafy, diagramy aj.	ANO
obrazová prezentace barevná (tj. použití nejméně jedné barvy odlišné od barvy běžného textu)	ANO
Aparát řídicí učení	
Verbální komponenty	
předmluva (úvod do předmětu, ročníku pro žáky)	ANO
návod k práci s učebnicí (pro žáky a/nebo učitele)	ANO
stimulace celková (podněty k zamyšlení, otázky aj. před celkovým učivem ročníku)	NE
stimulace detailní (podněty k zamyšlení, otázky aj. před nebo v průběhu lekcí, témat)	ANO
odlišení úrovní učiva (základní – rozšiřující, povinné – nepovinné apod.)	ANO
otázky a úkoly za témata, lekce	ANO
otázky a úkoly k celému ročníku (opakování)	ANO
otázky a úkoly k předchozímu ročníku (opakování)	NE
instrukce k úkolům komplexnější povahy (návody k pokusům, laboratorním pracím, pozorováním aj.)	ANO
náměty pro mimoškolní činnosti s využitím učiva (aplikace)	ANO
explicitní vyjádření cílů učení pro žáky	ANO
prostředky a/nebo instrukce k sebehodnocení pro žáky (testy a jiné způsoby hodnocení výsledků učení)	ANO
výsledky úkolů a cvičení (správná řešení, správné odpovědi apod.)	NE
odkazy na jiné zdroje informací (bibliografie, doporučená literatura aj.)	ANO

Obrazové komponenty	
grafické symboly vyznačující určité části textu (poučky, pravidla, úkoly, cvičení aj.)	ANO
užití zvláštní barvy pro určité části verbálního textu	ANO
užití zvláštního písma (tučné písmo, kurzíva aj.) pro určité části verbálního textu	ANO
využití přední nebo zadní obálky (předsádky) pro schémata, tabulky aj.	NE
Aparát orientační	
Verbální komponenty	
obsah učebnice	ANO
členění učebnice na tematické bloky, kapitoly, lekce aj.	ANO
marginálie, výhmaty, živá záhlaví aj.	ANO
rejstřík (věcný, jmenný, smíšený)	ANO

Výpočty dílčích koeficientů:

$$E I = \frac{11}{14} * 100 \quad \mathbf{E I = 78,6 \%}$$
 (koeficient využití aparátu prezentace učiva)

$$E II = \frac{14}{18} * 100 \quad \mathbf{E II = 77,8 \%}$$
 (koeficient využití aparátu řídicího učení)

$$E III = \frac{4}{4} * 100 \quad \mathbf{E III = 100 \%}$$
 (koeficient využití orientačního aparátu učebnice)

$$E v = \frac{21}{27} * 100 \quad \mathbf{E v = 77,8 \%}$$
 (koeficient využití verbálních komponent učebnice)

$$E o = \frac{8}{9} * 100 \quad \mathbf{E o = 88,9 \%}$$
 (koeficient využití obrazových komponent učebnice)

Celkový koeficient didaktické vybavenosti učebnice:

$$E = \frac{29}{36} * 100 \quad \mathbf{E = 80,6 \%}$$
 (celkový koeficient didaktické vybavenosti učebnice)

Učebnice 2

- Název: Výživa ve výchově ke zdraví 6
- Autor: Dana Hrnčířová
- Nakladatelství: Ministerstvo zemědělství
- Rok vydání: 2018
- Citace knihy dle normy ISO 690/2011:

HRNČÍŘOVÁ, Dana. *Výživa ve výchově ke zdraví: pracovní sešit pro žáky 6. a 7. tříd ZŠ*. Praha: Ministerstvo zemědělství, Odbor bezpečnosti potravin, [2018]. ISBN 978-80-7434-461-9.

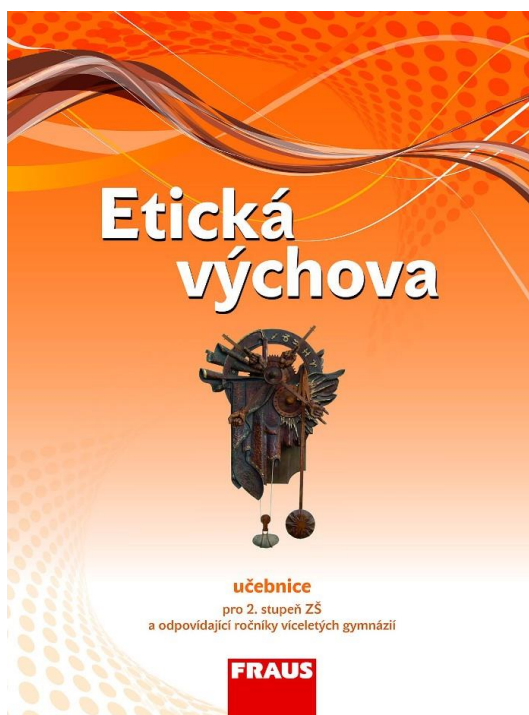
Obrázek 14. Výživa ve výchově ke zdraví (www.bezpecnostpotravin.cz)

Učebnice je věnovaná správné výživě, obsahově se zabývá živinami, vodou, výživovými doporučeními, otravám z jídla, nemocemi a bezpečností potravin. Pro tuto práci tedy didaktická analýza není nutná.

3.2.4 Učebnice s doložkou MŠMT nezařazené do oborů

Učebnice 1

- Název: Etická výchova
- Autor: Dagmar Havlíková, Blanka Drábková, Jiří Vymětal
- Nakladatelství: Fraus
- Rok vydání: 2013
- Citace knihy dle normy ISO 690/2011:
HAVLÍKOVÁ, Dagmar, Blanka DRÁBKOVÁ a Jiří VYMĚTAL. *Etická výchova: pro 2. stupeň ZŠ a odpovídající ročníky víceletých gymnázií*. Plzeň: Fraus, 2013. ISBN 978-80-7238-993-3.

Obrázek 15. Etická výchova (www.fraus.cz)

Tato učebnice se věnuje tématu sexuální výchovy v části aplikační témata. Baví se zde o významu slova sex, o zodpovědném vztahu k sexualitě, o obtěžování a sexuální orientaci.

- Didaktická analýza učebnice:

Tabulka 5. Didaktická analýza učebnice Etická výchova

Aparát prezentace učiva	
Verbální komponenty	
výkladový text prostý	ANO
výkladový text zpráhledněný (přehledová schémata, tabulky aj. k výkladu učiva)	ANO
shrnutí učiva k celému ročníku	ANO
shrnutí učiva k tématům (kapitolám, lekcím)	ANO
shrnutí učiva k předchozímu ročníku	NE
doplňující materiál (dokumentační materiál, citace, statistické tabulky aj.)	NE
poznámky a vysvětlivky	ANO
podtexty k vyobrazením	NE
slovníčky pojmů, cizích slov aj. (s vysvětlením)	ANO
Obrazové komponenty	
umělecká ilustrace	ANO
nauková ilustrace (schematické kresby, modely aj.)	ANO
Fotografie	NE
mapy, kartogramy, plánky, plánky, grafy, diagramy aj.	ANO
obrazová prezentace barevná (tj. použití nejméně jedné barvy odlišné od barvy běžného textu)	ANO
Aparát řídicí učení	
Verbální komponenty	
předmluva (úvod do předmětu, ročníku pro žáky)	ANO
návod k práci s učebnicí (pro žáky a/nebo učitele)	NE
stimulace celková (podněty k zamyšlení, otázky aj. před celkovým učivem ročníku)	ANO
stimulace detailní (podněty k zamyšlení, otázky aj. před nebo v průběhu lekcí, témat)	ANO
odlišení úrovní učiva (základní – rozšiřující, povinné – nepovinné apod.)	ANO

otázky a úkoly za tématy, lekcemi	ANO
otázky a úkoly k celému ročníku (opakování)	ANO
otázky a úkoly k předchozímu ročníku (opakování)	NE
instrukce k úkolům komplexnější povahy (návody k pokusům, laboratorním pracím, pozorováním aj.)	ANO
náměty pro mimoškolní činnosti s využitím učiva (aplikace)	ANO
explicitní vyjádření cílů učení pro žáky	ANO
prostředky a/nebo instrukce k sebehodnocení pro žáky (testy a jiné způsoby hodnocení výsledků učení)	ANO
výsledky úkolů a cvičení (správná řešení, správné odpovědi apod.)	NE
odkazy na jiné zdroje informací (bibliografie, doporučená literatura aj.)	ANO
Obrazové komponenty	
grafické symboly vyznačující určité části textu (poučky, pravidla, úkoly, cvičení aj.)	ANO
užití zvláštní barvy pro určité části verbálního textu	ANO
užití zvláštního písma (tučné písmo, kurzíva aj.) pro určité části verbálního textu	ANO
využití přední nebo zadní obálky (předsádky) pro schémata, tabulky aj.	NE
Aparát orientační	
Verbální komponenty	
obsah učebnice	ANO
členění učebnice na tematické bloky, kapitoly, lekce aj.	ANO
marginálie, výhmaty, živá záhlaví aj.	ANO
rejstřík (věcný, jmenný, smíšený)	NE

Výpočty dílčích koeficientů:

$$E I = \frac{10}{14} * 100 \quad E I = 71,4 \% \text{ (koeficient využití aparátu prezentace učiva)}$$

$$E II = \frac{14}{18} * 100 \quad E II = 77,8 \% \text{ (koeficient využití aparátu řídicího učení)}$$

$$E III = \frac{3}{4} * 100 \quad E III = 75 \% \text{ (koeficient využití orientačního aparátu učebnice)}$$

$$E_v = \frac{20}{27} * 100 \quad \mathbf{E_v = 74,1 \%}$$
 (koeficient využití verbálních komponent učebnice)

$$E_o = \frac{7}{9} * 100 \quad \mathbf{E_o = 77,8 \%}$$
 (koeficient využití obrazových komponent učebnice)

Celkový koeficient didaktické vybavenosti učebnice:

$$E = \frac{27}{36} * 100 \quad \mathbf{\underline{E = 75 \%}}$$
 (celkový koeficient didaktické vybavenosti učebnice)

4 Shrnutí výsledků didaktické analýzy

Podle aktuálního seznamu učebnic zveřejněného na stránkách ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy jsem vybrala 14 učebnic ze vzdělávacích oborů občanská výchova, přírodopis a výchova ke zdraví a 1 učebnici nezařazenou do oboru. Podle obsahu jsem vybrala 5 učebnic, které se svým obsaženým učivem dotýkaly problematiky sexuální výchovy. Následně jsem zkontrolovala samotné kapitoly v učebnicích, zda tomu tak je a provedla didaktickou analýzu. Byly měřeny dílčí koeficienty i celkový koeficient didaktické vybavenosti učebnice.

E I – Dílčí koeficient využití aparátu prezentace učiva

E II – Dílčí koeficient využití aparátu řídicího učení

E III – Dílčí koeficient využití orientačního aparátu učebnice

E v – Dílčí koeficient využití verbálních komponent učebnice

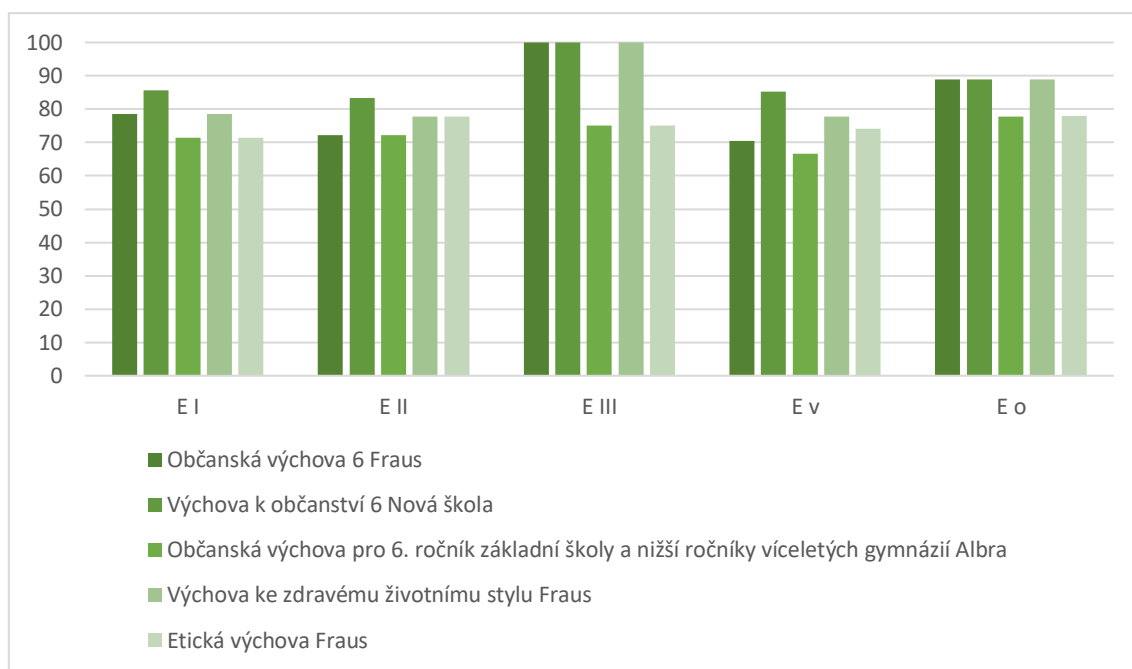
E o – Dílčí koeficient využití obrazových komponent učebnice

E – Celkový koeficient didaktické vybavenosti učebnice

4.1.1 Dílčí koeficienty učebnic

- Občanská výchova 6 Fraus
 - Dílčí koeficient využití aparátu prezentace učiva: E I = 78,6 %
 - Dílčí koeficient využití aparátu řídicího učení: E II = 72,2 %
 - Dílčí koeficient využití aparátu řídicího učení: E III = 100 %
 - Dílčí koeficient využití verbálních komponent učebnice: E v = 70,4 %
 - Dílčí koeficient využití obrazových komponent učebnice: E o = 88,9 %
- Výchova k občanství 6 Nová škola
 - Dílčí koeficient využití aparátu prezentace učiva: E I = 85,7 %
 - Dílčí koeficient využití aparátu řídicího učení: E II = 83,3 %

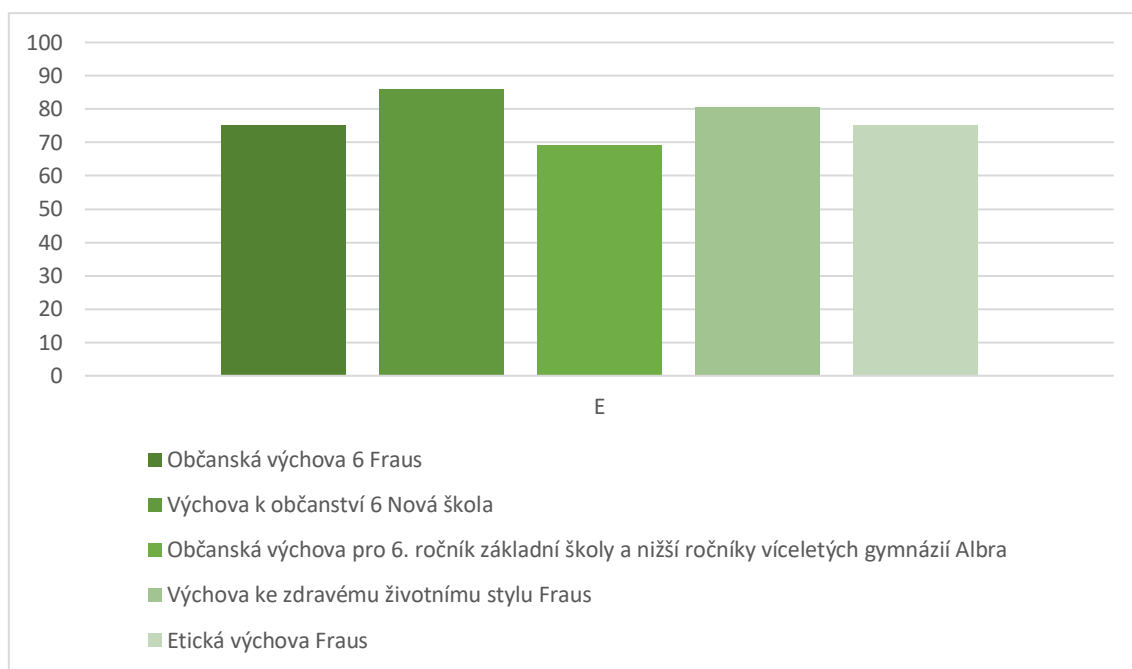
- Dílčí koeficient využití aparátu řídicího učení: E III = 100 %
 - Dílčí koeficient využití verbálních komponent učebnice: E v = 85,2 %
 - Dílčí koeficient využití obrazových komponent učebnice: E o = 88,9 %
- Občanská výchova pro 6. ročník základní školy a nižší ročníky víceletých gymnázií Albra
 - Dílčí koeficient využití aparátu prezentace učiva: E I = 71,4 %
 - Dílčí koeficient využití aparátu řídicího učení: E II = 72,2 %
 - Dílčí koeficient využití aparátu řídicího učení: E III = 75 %
 - Dílčí koeficient využití verbálních komponent učebnice: E v = 66,7 %
 - Dílčí koeficient využití obrazových komponent učebnice: E o = 77,8 %
- Výchova ke zdravému životnímu stylu Fraus
 - Dílčí koeficient využití aparátu prezentace učiva: E I = 78,6 %
 - Dílčí koeficient využití aparátu řídicího učení: E II = 77,8 %
 - Dílčí koeficient využití aparátu řídicího učení: E III = 100 %
 - Dílčí koeficient využití verbálních komponent učebnice: E v = 77,8 %
 - Dílčí koeficient využití obrazových komponent učebnice: E o = 88,9 %
- Etická výchova Fraus
 - Dílčí koeficient využití aparátu prezentace učiva: E I = 71,4 %
 - Dílčí koeficient využití aparátu řídicího učení: E II = 77,8 %
 - Dílčí koeficient využití aparátu řídicího učení: E III = 75 %
 - Dílčí koeficient využití verbálních komponent učebnice: E v = 74,1 %
 - Dílčí koeficient využití obrazových komponent učebnice: E o = 77,8 %

Graf 1. Dílčí koeficienty učebnic

4.1.2 Celkové koeficienty učebnic

- Občanská výchova 6 Fraus
 - Celkový koeficient didaktické vybavenosti učebnice: E = 75%
- Výchova k občanství 6 Nová škola
 - Celkový koeficient didaktické vybavenosti učebnice: E = 86,1 %
- Občanská výchova pro 6. ročník základní školy a nižší ročníky víceletých gymnázií Albra
 - Celkový koeficient didaktické vybavenosti učebnice: E = 69,4 %
- Výchova ke zdravému životnímu stylu Fraus
 - Celkový koeficient didaktické vybavenosti učebnice: E = 80,6 %
- Etická výchova Fraus
 - Celkový koeficient didaktické vybavenosti učebnice: E = 75%

Graf 2. Celkové koeficienty učebnic

5 Diskuse

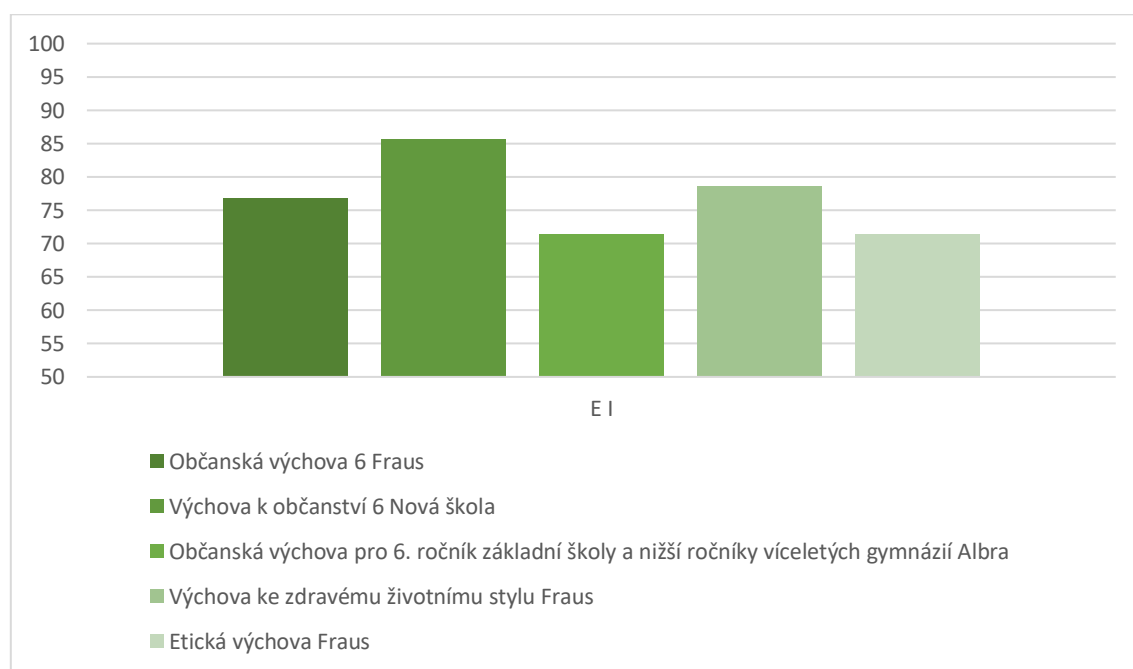
V této kapitole se budu věnovat zhodnocení didaktické vybavenosti učebnic. Které byly vybrány pro didaktickou analýzu, z jakého důvodu, v čem se jednotlivé učebnice lišily, které dosáhly nejvyšších hodnot dílčích koeficientů a které dostáhly nejvyššího celkového koeficientu. Dále se budu věnovat výzkumným předpokladům, zda byly pomocí této diplomové práce potvrzeny.

Podle seznamu zveřejněného na stránkách MŠMT bylo vybráno 15 učebnic pro šestý ročník základních škol s doložkou MŠMT. Pro vzdělávací obor občanská výchova byly vybrány 3 učebnice, pro vzdělávací obor přírodopis 9 učebnic a pro vzdělávací obor výchova ke zdraví 2 učebnice. Dále byla vybrána učebnice, Etická výchova od nakladatelství Fraus, která není zařazena do oboru, ale svým obsahem se dotýkala tématu sexuální výchovy. Všechny učebnice oboru občanská výchova se svým obsahem zabývaly problematikou sexuální výchovy a jejich analýza pro tuto práci byla vhodná. Učebnice se věnovaly rodině, rodinnému životu, vzniku manželství, partnerství, volbě antikoncepce, postavení muže a ženy ve společnosti, jejich rolím v domácnosti, manželství a společnosti. Byly to učebnice od nakladatelství Fraus, Nová škola a Albra. Učebnice přírodopisu pro analýzu vybrány nebyly, protože se všechny věnovaly jinému tématu. A to převážně vzniku planety Země, životu na ní, projevům života, drobným organismům, bezobratlým živočichům a rostlinám. V oboru výchova ke zdraví ze dvou učebnic se problematice sexuální výchovy věnovala jedna od nakladatelství Fraus, druhá se věnovala zdravé výživě. Učebnice, které byla provedena analýza, se věnovala rodinnými vztahy, rodinou, přátelstvím, láskou, vztahem k sobě a svému tělu, sexuální výchovou.

Didaktická analýza byla tedy provedena u pěti učebnic. U třech učebnic pro obor občanská výchova, u jedné učebnice pro obor výchova ke zdraví a u učebnice nezařazené do oboru. Jedná se o tyto učebnice: Občanská výchova 6 od nakladatelství Fraus, Výchova k občanství 6 od nakladatelství Nová škola, Občanská výchova pro 6. ročník základní školy a nižší ročníky víceletých gymnázií od nakladatelství Albra, Výchova ke zdravému životnímu stylu od nakladatelství Fraus a Etická výchova od téhož nakladatelství Fraus.

Téměř všechny dílčí koeficienty přesahují hodnotu 70 %. Nejvyšší naměřená hodnota dílčího koeficientu byla 100 % a nejnižší 66,7 %. Žádná z analyzovaných učebnic se svými výsledky výrazně neliší od ostatních.

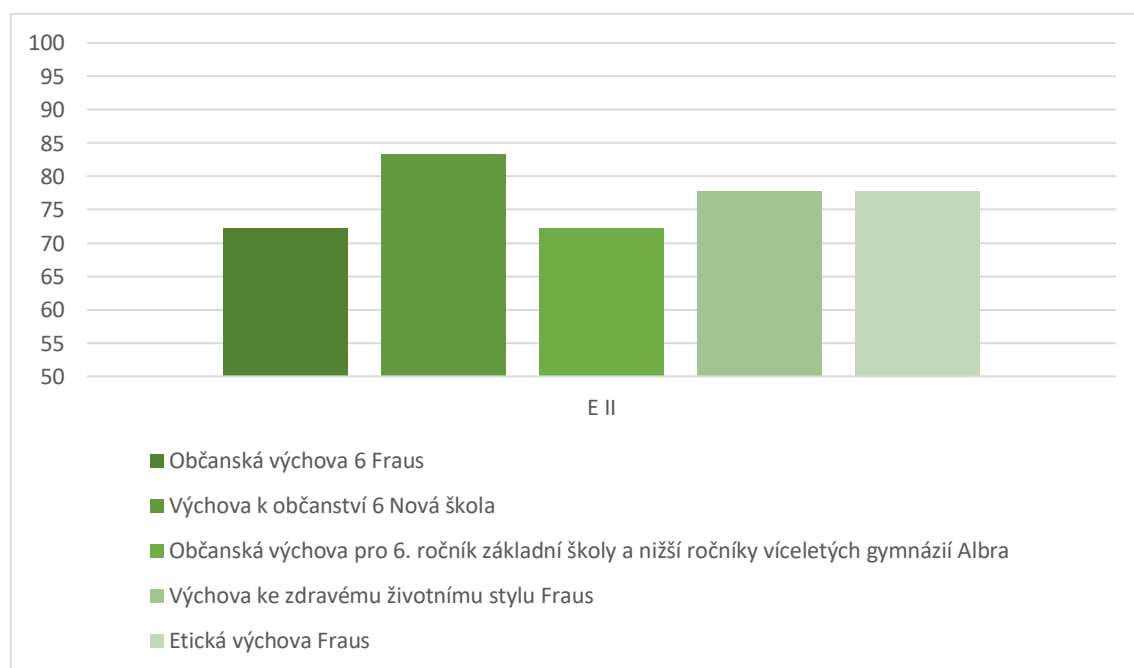
Nejnižší koeficient využití aparátu prezentace učiva 71,4 % (Graf 3) byl naměřen u učebnic Občanská výchova pro 6. ročník základní školy a nižší ročníky víceletých gymnázií od nakladatelství Albra a Etická výchova od nakladatelství Fraus. Naopak nejvyšší koeficient prezentace učiva 85,7 % (Graf 3) byl naměřen u učebnice Výchova k občanství 6 od nakladatelství Nová škola. V učebnici od nakladatelství Albra nebyly nalezeny verbální komponenty, a to shrnutí učiva k předchozímu ročníku, poznámky a vysvětlivky, slovníčky pojmů, cizích slov aj. a z obrazových komponentů užití zvláštní barvy pro určité části textu. V učebnici Etické výchovy od nakladatelství Fraus též chyběly 4 komponenty související s aparátem prezentace učiva, a to z verbálních shrnutí učiva k předchozímu ročníku, doplňující materiál, podtexty k vyobrazením a z obrazových fotografie. U učebnice od Nové školy s nejvyšším procentuálním hodnocením aparátu prezentace učiva chyběly pouze tyto komponenty: shrnutí učiva k celému ročníku a shrnutí učiva k předchozímu ročníku.

Graf 3. Využití aparátu prezentace učiva

Dle grafu 4 koeficient využití aparátu řídicího učení má v této didaktické analýze nejnižší hodnotu 72,2 % a to u učebnice Občanská výchova 6 od nakladatelství Fraus

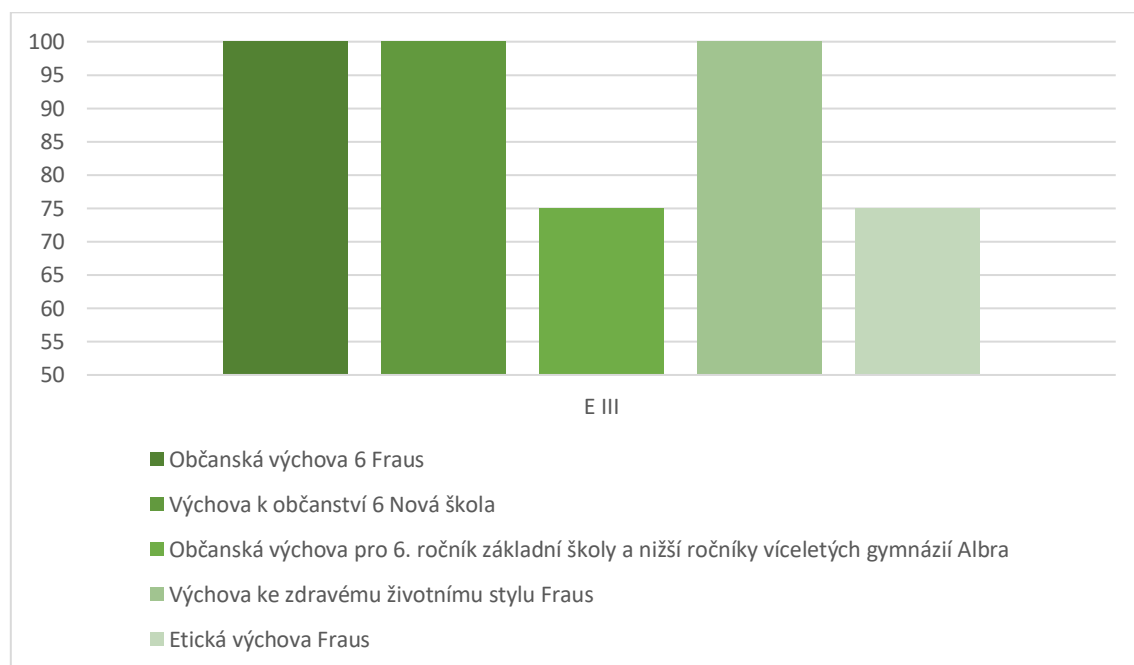
a učebnice do oboru občanské výchovy od nakladatelství Albra. Nejvyšší koeficient využití aparátu řídicího učení byl zaznamenán u učebnice Výchova k občanství 6 od nakladatelství Nová škola 83,3 %. V učebnici určené pro studijní obor občanská výchova od nakladatelství Fraus chyběly tyto verbální komponenty řídicí učivo: návod k práci s učebnicí, otázky a úkoly k celému ročníku, otázky a úkoly k předchozímu ročníku, výsledky úkolů a cvičení, odkazy na jiné zdroje informací. V této učebnici nebyla využita přední nebo zadní strana obálky pro schéma nebo tabulky, což je obrazový komponent. V učebnici od nakladatelství Albra nebyly zjištěny verbální komponenty návod k práci s učebnicí, odlišení úrovně učiva, otázky a úkoly k předchozímu ročníku, instrukce k úkolům komplexnější povahy, výsledky úkolů a cvičení a dále obrazový komponent využití přední nebo zadní obálky pro schéma, tabulky aj. Výchova k občanství 6 od nakladatelství Nová škola získala nejvyšší hodnotu koeficientu pro aparát řídicí učení, v její didaktické analýze nebyly zaznamenány tři komponenty řídicí učení a to verbální komponent celková stimulace, otázky a úkoly k předchozímu ročníku a z obrazových komponent užití zvláštní barvy pro určité části verbálního textu.

Graf 4. Využití aparátu řídicího učení

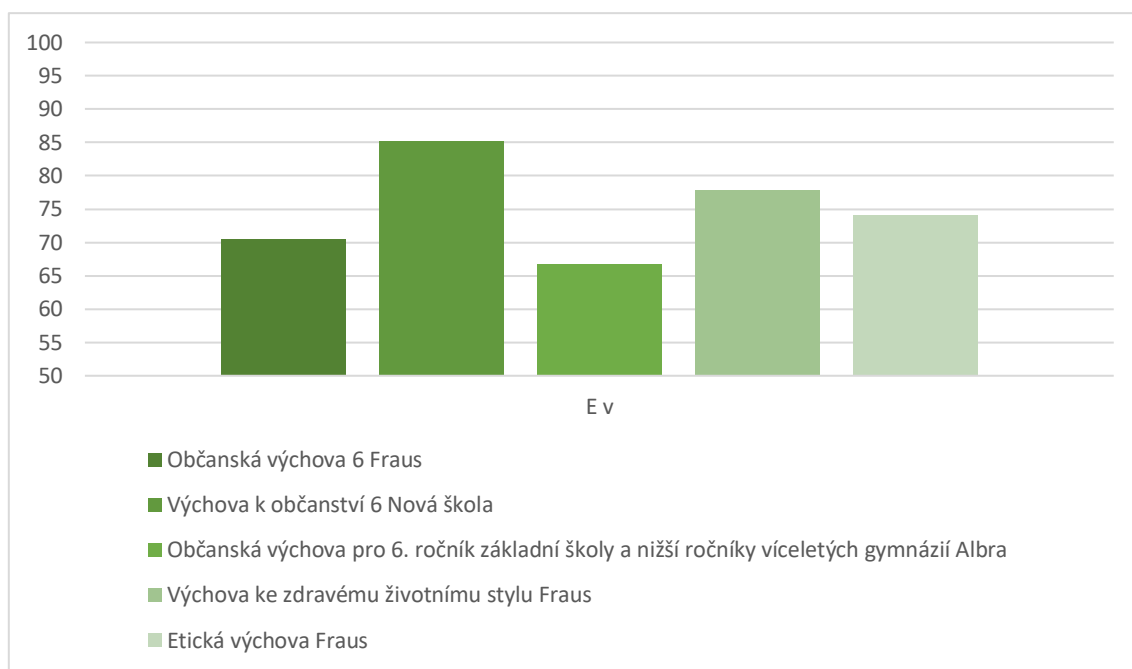
Dílčí koeficient využití orientačního aparátu učebnice byla u dvou analyzovaných učebnic v hodnotě 75 %. Jedná se také o učebnice od nakladatelství Albra a Fraus (Etická výchova). Ostatní učebnice získaly nejvyšší možné procento koeficientu, tedy 100 %.

Tyto výsledky jsou uvedeny v grafu 5. V učebnici od nakladatelství Albra nebyly nalezeny marginálie, výhmaty, živá záhlaví aj. a v učebnici Etická výchova od nakladatelství Fraus chyběl rejstřík. Ostatní analyzované učebnice obsahovaly všechny komponenty orientačního aparátu.

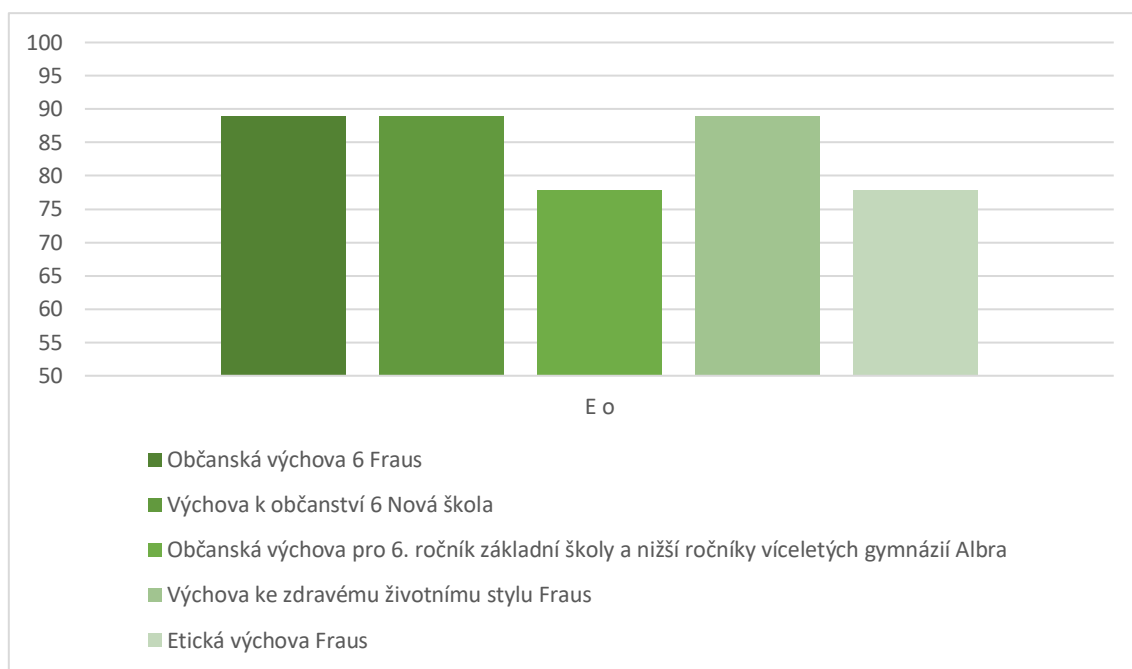
Graf 5. Využití aparátu řídicího učení

Z grafu 6 je patrné, že nejnižší koeficient využití verbálních komponent učebnice podle didaktické analýzy byl naměřen u učebnice Občanská výchova pro 6. ročník základní školy a nižší ročníky víceletých gymnázií od nakladatelství Albra. Hodnota tohoto nejnižšího naměřeného koeficientu v celé didaktické analýze provedené v předkládané práci byla 66,7 %. U této učebnice nebylo nalezeno 9 verbálních komponentů a to: shrnutí učiva k předchozímu ročníku, poznámky a vysvětlivky, slovníčky pojmů, cizích slov aj., návod k práci s učebnicí, odlišení úrovně učiva, otázky a úkoly k předchozímu ročníku, instrukce k úkolům komplexnější povahy, výsledky úkolů a cvičení, marginálie, výhmaty živá záhlaví aj. Nejvyšší koeficient využití verbálních komponent 85,2 % byl naměřen u učebnice Výchova k občanství 6 od nakladatelství Nová škola. V této učebnici chyběly pouze 4 verbální komponenty. Komponenty ke shrnutí učiva k tématům, shrnutí učiva k předchozímu ročníku, stimulace celková a otázky a úkoly k předchozímu ročníku.

Graf 6. Využití verbálních komponent

Koeficient využití obrazových komponent učebnice u dvou učebnic byl v hodnotě 77,8 % (Graf 7), u učebnic od nakladatelství Albra a Fraus (Etická výchova). Obě tyto učebnice nevyužily svou přední nebo zadní obálku, dále učebnice od nakladatelství Albra neobsahovala naukové ilustrace a učebnice etické výchovy neobsahovala fotografie. U ostatních učebnic dosahovala hodnoty 88,9 % (Graf 7). Každé z těchto učebnic chyběl pouze jeden obrazový komponent. V učebnicích Občanská výchova 6 a Výchova ke zdravému životnímu stylu od nakladatelství Fraus nebyla využita přední nebo zadní strana obálky a učebnice od nakladatelství Nová škola nevyužila zvláštní barvu pro určité části verbálního textu.

Graf 7. Využití obrazových komponent

Dle grafu 2 nejnižší celkový koeficient didaktické vybavenosti byl naměřen u učebnice od nakladatelství Albra. Jeho hodnota byla 69,4 %. V učebnici nebylo nalezeno 11 komponentů z hledaných 36. Tato učebnice doprovází žáky pomocí krátkých příběhů dvojčat Anety a Romana. V porovnání s jinými učebnicemi je patrné na první pohled, že obsahuje více textu, právě těch krátkých příběhů, které si žáci musí pročit. Učebnice na mě působí trochu chaoticky, je zde mnoho textu, v němž se podstatné informace obtížněji vyhledávají.

Hodnota celkového koeficientu didaktické vybavenosti 75 % (Graf 2) byla naměřena u dvou učebnic od nakladatelství Fraus. Učebnice Občanská výchova 6 a Etická výchova. Učebnice od nakladatelství Fraus mají velmi podobnou kostru, a jelikož se žáci s nimi setkávají i v jiných oborech, mohu na ně působit přehledněji, jsou pro ně známé, znají význam symbolů využitých v učebnici a dokáží se v nich lépe orientovat. I na mne tyto učebnice působí přehledněji a dobře se v nich orientuje.

Učebnice Výchova ke zdravému životnímu stylu od nakladatelství Fraus má koeficient didaktické vybavenosti v hodnotě 80,6 %. Jak jsem psala již výše, učebnice od nakladatelství Fraus mají ucelenou kostru, která se v učebnicích opakuje, nejsou přehlcneny textem a důležité informace jsou dostatečně zvýrazněny.

Nejvyšší hodnotu celkového koeficientu didaktické byla naměřena u učebnice od nakladatelství Nová škola. Hodnota byla 86,1 %. Učebnice působí přehledně, určitě obsahuje více textu než učebnice od nakladatelství Fraus, ale i tak se v něm dobře orientuje. Oproti jiným učebnicím tato učebnice obsahuje klíč k úkolům, které byly žákům zadávány v průběhu kapitol.

Tato práce si kladla za cíl zjistit, jaké množství učebnic pro šestý ročník se věnuje problematice sexuální výchovy a jak jsou tyto učebnice kvalitní z didaktického hlediska.

Zjistila jsem, že na trhu je pouze 5 učebnic s doložkou MŠMT pro šestý ročník základních škol, které se zabývají tématem sexuální výchovy. A to učebnice v oborech občanské výchovy a výchovy ke zdraví. Učebnice přírodopisu v tomto ročníku sexuální výchovu do svých osnov nezahrnují.

Druhý předpoklad tvrdil, že analyzované učebnice budou mít vyšší didaktickou vybavenost (více než 60 %). Ten se potvrdil, celkový koeficient didaktické vybavenosti byl téměř u všech učebnic vyšší než 70 %.

Závěr

Tato diplomová práce se zabývala analýzou učebnic pro 6. ročník základních škol zabývajících se problematikou sexuální výchovy. Kladla si za cíl vymezit obsah a cíle výchovy k sexuálně reprodukčnímu zdraví v souladu s platnými kurikulárními dokumenty v ČR, informovat o schvalovací doložce, popsat požadavky na kvalitní učebnici, vytvořit výčet dostupných učebnic, vyhodnotit výsledky didaktické analýzy učebnic s využitím evaluačního nástroje dle Průchy (1998) a sumarizovat zjištěné skutečnosti pro využití v pedagogické praxi. Jako výzkumné předpoklady byly v práci zvoleny domněnky, že se na trhu nachází dostatečné množství učebnic a materiálů se schvalovací doložkou Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy vhodných pro výuku sexuální výchovy v 6. třídě základních škol a že analyzované učebnice budou mít vyšší didaktickou vybavenost (jejich koeficient didaktické vybavenosti učebnice bude větší než 60 %).

Práce byla rozdělena na dvě větší kapitoly. Na část, která se věnovala teoretickým východiskům a na část, která se věnovala vybraným učebnicím, analyzovala je, porovnávala a vyhodnocovala je.

V první části diplomové práce, v teoretické části, jsem se zabývala pojmem sexuální výchova a s ní příbuzným pojmům (sexualitě, sexuálnímu zdraví, ...). Zmínila jsem definování sexuální výchovy očima různých autorů. Poukázala jsem na důležitost rodiny ve formování postojů k sexuálnímu zdraví v raném dětském věku, dále na důležitost škol, samotných pedagogů, jejich přístupu k této citlivé problematice. Věnovala jsem se také historickému pronikání sexuální výchovy do osnov nynějších škol, kdy se z téměř z tabu stala nedílná součást dnešní výuky. Sexuální výchova v našich školách je uchopena v rámci vzdělávacího programu, není brána jako samostatný předmět, ale mezipředmětové téma, které se pomocí jiných předmětů dostává blíže ke studentům. Tomu jsem věnovala další kapitolu, ve které jsem používala samotný rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání a ukázala jsem, ve kterých vzdělávacích oborech se problematika sexuální výchovy může vyskytovat, se kterými se prolíná a ve kterých by jí pedagogové měli věnovat pozornost. Dále jsem se v teoretické části diplomové práce věnovala samotným učebnicím. Co vlastně učebnice jsou, jaké funkce a služby nabízí učitelům a jaké žákům. Na trhu je velké množství učebnic a nebylo by lehké bez pomoci

vybrat tu správnou s pravdivými informacemi, vhodným přístupem a celkově zajímavým a poutavým vzhledem. S tímto pedagogům může pomoci schvalovací doložka Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, které jsem věnovala další podkapitole. Ta vysvětluje, co doložka je, jak ji mohou učebnice získat, na jak dlouhou dobu a jaké má výhody používání učebnic s udělenou doložkou pro školy. Závěrem teoretické části jsem představila způsob didaktické analýzy učebnic pomocí Průchova systému. Tento systém jsem využívala v praktické části.

Praktická část práce se věnovala didaktické analýze učebnic. Byly vybrány učebnice s aktuální schvalovací doložkou Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, u nichž se dle rámcového vzdělávacího programu očekávala souvislost se sexuální výchovou. Po prostudování 15 vybraných učebnic jsem zjistila, že problematice sexuální výchovy se věnují 4 učebnice, které byly určeny vzdělávacím oborům občanská výchova a výchova ke zdraví a 1 učebnice nezařazená do oboru. Přírodopis, jehož učebnice byly vybrány, avšak nebyly podrobeny analýze, se převážně věnovaly tématům ohledně vzniku Země, projevům života a nižším živočichům. V podkapitole výsledky jsou shrnuty didaktické analýzy jednotlivých učebnic a v podkapitole diskuse jsou vyhodnocovány a porovnávány s ostatními analýzami včetně informace, která učebnice v didaktické analýze získala největší procentuální hodnotu a která nejnižší.

Tato práce může svým obsahem sloužit jako zdroj informací ohledně učebnic, které se zabývají problematikou sexuální výchovy.

Souhrn

Práce se věnuje didaktické analýze učebnic a materiálů pro 6. ročník ZŠ obsahujících téma sexuální výchovy. Teoretická část uvádí do problematiky sexuální výchovy na českých školách a její uchopení v Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání. Dále se zabývá učebnicemi, jejich výběru pro užívání při výuce a schvalovací doložce MŠMT. Praktická část je zaměřena na samotnou didaktickou analýzu vybraných učebnic se schvalovací doložkou MŠMT, jež obsahují témata sexuální výchovy. V práci je využívána metodika analýzy didaktické vybavenosti dle J. Průchy. V závěru práce jsou uvedeny výsledky jednotlivých učebnic, jejich porovnání a posouzení didaktické vybavenosti. Tato práce nabízí čtenářům shrnutý pohled na problematiku výuky sexuální výchovy v našich školách a ukazuje předpoklady pro učebnice, které je vhodné ve výuce využít.

Klíčová slova:

sexuální výchova, sexuální zdraví, Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, schvalovací doložka, učebnice, teorie učebnic, didaktická analýza učebnic, strukturní komponenty učebnic, rámcový vzdělávací program

Summary

This thesis deals with the didactic analysis of textbooks and materials for the 6th year of elementary school containing the topic of sexual education. The theoretical part introduces the issue of sexual education in Czech schools and its inclusion in the Framework Educational Program for Basic Education. It also deals with textbooks, their selection for use in teaching and the approval clause of the Ministry of Education. The practical part is focused on the didactic analysis of selected textbooks with the approval clause of the Ministry of Education, Youth and Sports, which contain topics of sexual education. The work uses the methodology of analysis of didactic equipment according to J. Průcha. At the end of the thesis are the results of individual textbooks, their comparison and assessment of didactic equipment. This work offers readers a summary view of the issue of teaching sex education in our schools and shows the prerequisites for textbooks that are appropriate to use in teaching.

including key words:

sex education, sexual health, Ministry of Education, Youth and Sports, approval clause, textbooks, textbook theory, didactic analysis of textbooks, structural components of textbooks, framework educational program

Seznam použité literatury

1. AGGLETON, Peter, a kol. *WORLD HEALTH ORGANIZATION, Department of Reproductive Health and Research. Developing Sexual health programmes: A framework for action.* 2010. 55 s. (PDF). Dostupné z: http://whqlibdoc.who.int/hq/2010/WHO_RHR_HRP_10.22_eng.pdf.
2. *Arnica: acta rerum naturalium didactica : časopis pro rozvoj přírodovědného vzdělávání.* Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta pedagogická, 2011-. ISSN 1804-8366
3. BRATKOVÁ, Eva. *Metody citování literatury a strukturování bibliografických záznamů podle mezinárodních norem ISO 690 a ISO 690-2 : metodický materiál pro autory vysokoškolských kvalifikačních prací.* Verze 2.0. Praha: Odborná komise pro otázky elektronického zpřístupňování vysokoškolských kvalifikačních prací, Asociace knihoven vysokých škol ČR, 2008. 60 s.
4. ČABRADOVÁ, Věra. *Přírodopis pro 6. ročník základní školy a primu víceletého gymnázia.* Plzeň: Fraus, 2003. ISBN 80-7238-211-.
5. ČERNÍK, Vladimír. *Přírodopis 6: zoologie a botanika : pro základní školy.* Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 2007. ISBN 978-80-7235-576-1.
6. DANČÁK, Martin, Hana MIKULENKOVÁ a Daniel ŠEVČÍK. *Přírodopis 6.* Ilustroval Lucie KOBRLOVÁ, ilustroval Tomáš KOPŘIVA, ilustroval Jiří FOGL, ilustroval Robert JANÁK. Olomouc: Prodos, 2015. ISBN 978-80-7230-294-9.
7. DANČÁK, Martin a Michaela SEDLÁŘOVÁ. *Přírodopis 6: vývoj života na Zemi, obecná biologie, biologie hub : učebnice pro 6. ročník základní školy.* Olomouc: Prodos, 2011. ISBN 978-80-7230-257-4.
8. *Děti a jejich sexualita: rádce pro rodiče a pedagogy.* V Brně: CPress, 2014. ISBN 978-80-264-0290-9.
9. DOBRORUKA, Luděk J. *Přírodopis I pro 6. ročník základní školy.* 3. vyd. Ilustroval Zdeněk BERGER. Praha: Scientia, 2016. ISBN 978-80-86960-59-3.
10. *Pedagogická orientace.* Brno: Československá pedagogická společnost, 1967-. ISSN 1211-4669.
11. ECO, Umberto. *Jak napsat diplomovou práci.* Olomouc: Votobia, 1997. Velká řada (Votobia). ISBN 80-7198-173-7.

12. FIFKOVÁ, Hana et al. *Sexuální výchova: vybraná témata: výchova ke zdraví: příručka pro učitele*. 1. vyd. Praha: MŠMT ve spolupráci s VÚP v Praze, 2009. [76] s. ISBN 978-80-87000-29-8.
13. GAVORA, Peter. *Výzkumné metody v pedagogice: příručka pro studenty, učitele a výzkumné pracovníky*. Přeložil Vladimír JÚVA. Brno: Paido, 1996. ISBN 80-85931-15-X.
14. GREGER, David. *Proces schvalování učebnic v historickosrovnávací perspektivě*. Pedagogická orientace, 15(3), 2005
15. HAVLÍKOVÁ, Dagmar, Blanka DRÁBKOVÁ a Jiří VYMĚTAL. *Etická výchova: pro 2. stupeň ZŠ a odpovídající ročníky víceletých gymnázií*. Plzeň: Fraus, 2013. ISBN 978-80-7238-993-3.
16. HRNČÍŘOVÁ, Dana. *Výživa ve výchově ke zdraví: pracovní sešit pro žáky 6. a 7. tříd ZŠ*. Praha: Ministerstvo zemědělství, Odbor bezpečnosti potravin, [2018]. ISBN 978-80-7434-461-9.
17. *Informační systém o uplatnění absolventů škol na trhu práce: Co jsou rámcové a školní vzdělávací programy (RVP a ŠVP)* [online]. 2020 [cit. 2020-10-05]. Dostupné z: <https://www.infoabsolvent.cz/Rady/Clanek/7-0-13>
18. JANOŠKOVÁ, Dagmar, Monika ONDRÁČKOVÁ, Zdeněk BROM, Anna ČEČILOVÁ a Dagmar ŠAFRÁNKOVÁ. *Občanská výchova 6: pro základní školy a víceletá gymnázia*. 2., upravené vydání. Plzeň: Fraus, 2018-. ISBN 978-80-7489-450-3.
19. KVASNIČKOVÁ, Danuše. *Ekologický přírodopis 6: pro 6. ročník základní školy*. 4., upr. vyd. Praha: Fortuna, 2009. ISBN 978-80-7373-056-7.
20. KREJČÍ, Milada, Lenka ŠULOVÁ, František ROZUM, Dagmar HAVLÍKOVÁ a Dagmar ŠAFRÁNKOVÁ. *Výchova ke zdravému životnímu stylu: pro 2. stupeň ZŠ a odpovídající ročníky víceletých gymnázií*. Plzeň: Fraus, 2018. ISBN 978-80-7489-358-2.
21. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy: DOPORUČENÍ MŠMT K REALIZACI SEXUÁLNÍ VÝCHOVY V ZÁKLADNÍCH ŠKOLÁCH* [online]. 2010, s.1-2 [cit. 2020-10-07]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/doporuceni-msmt-k-realizaci-sexualni-vychovy-v-zakladnich>

22. MUSILOVÁ, Eliška, Antonín KONĚTOPSKÝ a Robert VLK. *Přírodopis: učebnice*. 3. aktualizované vydání. Brno: Nová škola, 2016. Duhová řada. ISBN 978-80-7289-817-6.
23. *Národní ústav pro vzdělávání: RVP pro základní vzdělávání* [online]. 2020 [cit. 2020-10-05]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/t/rvp>
24. *Pedagogická orientace*. Brno: Československá pedagogická společnost, 1967-. ISSN 1211-4669.
25. *Perpetuum, Vzdělávání bez hranic: Co je vlastně učebnice* [online]. Scio, 2020 [cit. 2020-10-28]. Dostupné z: <https://perpetuum.cz/2016/06/co-je-to-vlastne-ucebnice/>
26. POLIAKOVA, Eva. *Vývoj sexuálnej výchovy na Slovensku*. In: Bianchi, G. Upgrade pre sexuálnu výchovu: (zborník z konferencie "Alternatívy zodpovednej sexuálnej výchovy"), Modra 28.-30. 11. 2001 [online]. Bratislava: Veda, 2003 [cit. 2021-04-16]. Dostupné z: <http://www.kvsbk.sav.sk/wp-content/uploads/upgrade-sex-vychova/poliakova.htm>
27. PRŮCHA, Jan. *Učebnice: teorie a analýzy edukačního média: příručka pro studenty, učitele, autory učebnic a výzkumné pracovníky*. Brno: Paido, 1998. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-85931-49-4
28. PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 3., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-579-2.
29. PRŮCHA, Jan, Jiří MAREŠ a Eliška WALTEROVÁ. *Pedagogický slovník*. 4. aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-772-8.
30. PRŮCHA, Jan. *Učebnice: teorie a analýzy edukačního média: příručka pro studenty, učitele, autory učebnic a výzkumné pracovníky*. Brno: Paido, 1998. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-85931-49-4.
31. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. [online]. Praha: MŠMT, 2017, s 2-13. [cit. 2020-10-07]. Dostupné z <https://www.msmt.cz/file/41216/>
32. *Sexualne.cz: Sex a zdraví* [online]. 2015 [cit. 2020-01-23]. Dostupné z: <http://www.sexualne.cz/sex-a-zdravi>
33. SIELERT, Uwe. *Sexuální výchova: kniha netradičních metod výuky*. Praha: Trizonia, 1994. ISBN 80-85573-36-9.
34. SIKOROVÁ, Zuzana (2001). *Obrana učebnic*. Pedagogická orientace, 1
35. SIKOROVÁ, Zuzana. *Hodnocení a výběr učebnic v praxi*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2007. ISBN 978-80-7368-412-9.

36. SKÁCELOVÁ, Jana a Lenka MRÁZOVÁ. *Výchova k občanství 6: učebnice vytvořená v souladu s RVP ZV*. 7. aktualizované vydání. Brno: Nová škola, 2019. Duhová řada. ISBN 978-80-7600-074-2.
37. SMOLÍKOVÁ, Kateřina a Růžena HAJNOVÁ. *Než se dítě zeptá-: program sexuální výchovy dětí předškolního věku*. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-132-0.
38. ŠILEROVÁ, Lenka. *Sexuální výchova: jak a proč mluvit s dětmi o sexualitě*. Praha: Grada, 2003. Pro rodiče. ISBN 80-247-0291-6.
39. ŠTĚRBOVÁ, Dana a Miluše RAŠKOVÁ. *Specifika komunikace ve vztahu k sexualitě I: pomáhající profese ve vztahu k sexualitě, včetně osob s mentálním postižením*. 2. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2016. ISBN 978-80-244-5025-4.
40. ŠTRÉBLOVÁ, Miroslava. *Vybrané kapitoly z pedagogiky: informace, výchova, pedagogika*. V Praze: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2014. ISBN 978-80-7290-669-7.
41. TÄUBNER, Vladimír. *Metodika sexuální výchovy pro učitele, vychovatele, rodiče a studenty učitelství*. 2. vyd., ve Fortuně I. Praha: Fortuna, 1997. ISBN 80-7168-403-1.
42. UZEL, Radim. *Sexuální výchova*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006. ISBN 80-86991-69-5.
43. VALENTA, Milan, Oldřich MÜLLER a Ivana HAVLÍNOVÁ. *Občanská výchova 6: pro 6. ročník základní školy a odpovídající ročník víceletých gymnázií*. Ilustroval Lukáš URBÁNEK. Úvaly: ALBRA spol. s r.o., 2015. ISBN 978-80-7361-097-5.
44. VLK, Robert, Soňa KUBEŠOVÁ a Eliška MUSILOVÁ. *Přírodopis 6*. 4. aktualizované vydání. Brno: Nová škola, 2018. Duhová řada. ISBN 978-80-7600-033-9.
45. VRÁNOVÁ, Věra. *Výchova k reprodukčnímu zdraví*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2010. ISBN 978-80-244-2629-7.
46. *Výchova ke zdraví* [online]. 2009 [cit. 2020-10-07]. Dostupné z: <http://www.vychovakezdravi.cz/clanky/sexualni-vychova.html>
47. WELLINGS, Kaye a Rachael PARKER, R. *Sexuality Education in Europe* [online]. 2006 [cit. 2021-04-16]. Dostupné z: <http://www.sexarchive.info/BIB/SexEd/SexEd.html#3.5>

48. *World Health Organization: Sexual health* [online]. 2020 [cit. 2020-01-23].
Dostupné z: https://www.who.int/health-topics/sexual-health#tab=tab_2
49. ZVĚŘINA, Jaroslav. *Sexuologie (nejen) pro lékaře*. Brno: CERM, 2003. ISBN 80-7204-264-5.
50. ŽÍDKOVÁ, Hana, Kateřina KNŮROVÁ, Petra KAREŠOVÁ, et al. *Hravý přírodopis 6: pro 6. ročník ZŠ a víceletá gymnázia*. Ilustroval Roland HAVRAN. Praha: Taktik, 2017. ISBN 978-80-7563-069-8.

Zdroje použitých obrázků

1. *Fraus* [online]. 2021 [cit. 2021-04-09]. Dostupné z: <https://ucebnice.fraus.cz/catalog/cs/p5484.html>
2. *Nová škola, s. r. o.* [online]. [cit. 2021-04-09]. Dostupné z: https://www.nns.cz/obchod/index.php?item=nab_det&sort_id=401
3. Foto autor
4. *Knihy Dobrovský* [online]. 2021 [cit. 2021-04-09]. Dostupné z: <https://www.knihydobrovsky.cz/kniha/ekologicky-prirodopis-pro-6-rocnik-zs-ucebnice-17544>
5. Foto autor
6. *Nová škola, s. r. o.* [online]. [cit. 2021-04-09]. Dostupné z: https://www.nns.cz/obchod/index.php?item=nab_det&sort_id=368
7. *Nová škola, s. r. o.* [online]. [cit. 2021-04-09]. Dostupné z: https://www.nns.cz/obchod/index.php?item=nab_det&sort_id=369
8. *Flexibooks* [online]. 2018 [cit. 2021-04-09]. Dostupné z: <https://flexibooks.cz/prirodopis-6vyvoj-zivota-na-zemi-obecna-biologie-houby/d-73282/#.YHCBGkVR3IU>
9. *Flexibooks* [online]. 2018 [cit. 2021-04-09]. Dostupné z: <https://flexibooks.cz/prirodopis-6rostitiny/d-74354/#.YHCBBoEVR3IU>
10. *Scientia* [online]. 2021 [cit. 2021-04-09]. Dostupné z: <http://www.scientia.cz/prirodopis/4514-prirodopis-i-pro-6-rocnik-zs-9788086960593.html>

11. *Naše učebnice* [online]. 2021 [cit. 2021-04-09]. Dostupné z: <http://naseucebnice.cz/prirodopis-a-ekologie/426-prirodopis-pro-zakladni-skoly-6-zoologie-a-botanika-ucebnice-9788072355761.html>
12. *Etaktik* [online]. [cit. 2021-04-09]. Dostupné z: <https://www.etaktik.cz/hravy-prirodopis-6-ucebnice/>
13. *Fraus* [online]. 2021 [cit. 2021-04-09]. Dostupné z: <https://ucebnice.fraus.cz/catalog/cs/ii-stupen-vychovy-a-prurezova-temata-vychova-ke-zdravemu-zivotnimu-stylu-nova-generace/p8617ick2svptick2s.html>
14. *Bezpečnost potravin* [online]. [cit. 2021-04-09]. Dostupné z: https://www.bezpecnostpotravin.cz/UserFiles/publikace/6-7_nahled_1.pdf
15. *Fraus* [online]. 2021 [cit. 2021-04-09]. Dostupné z: <https://ucebnice.fraus.cz/catalog/cs/ii-stupen-vychovy-a-prurezova-temata-eticka-vychova/p5484ick2svptick2s.html>

Seznam použitých symbolů a zkratek

ČR – Česká republika

E – Celkový koeficient míry vybavenosti učebnice

E I – Koeficient aparátu prezentace učiva

E II – Koeficient aparátu řídící učení

E III – Koeficient aparátu prezentace učiva

E o – koeficient obrazových komponent

E v – Koeficient verbálních komponent

HIV - The human immunodeficiency virus (virus lidské imunitní nedostatečnosti)

MŠMT – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

RVP – Rámcový vzdělávací program

RVP ZV - Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání

ŠVP – Školní vzdělávací program

WHO – World health organization (Světová zdravotnická organizace)

ZŠ – Základní škola

Seznam obrázků

Obrázek 1. Občanská výchova 6.....	37
Obrázek 2. Výchova k občanství 6.....	40
Obrázek 3. Občanská výchova 6.....	44
Obrázek 4. Ekologický přírodopis pro 6.ročník základní školy.....	47
Obrázek 5. Přírodopis 6 pro základní školy víceletá gymnázia.....	48
Obrázek 6. Přírodopis 6, 1. díl.....	49
Obrázek 7. Přírodopis 6, 2. díl.....	50
Obrázek 8. Přírodopis 6.....	51
Obrázek 9. Přírodopis 6 – Rostliny.....	52
Obrázek 10. Přírodopis I pro 6. ročník ZŠ.....	53
Obrázek 11. Přírodopis pro 6.ročník základní školy.....	54
Obrázek 12. Hravý přírodopis 6.....	55
Obrázek 13. Výchova ke zdravému životnímu stylu.....	56
Obrázek 14. Výživa ve výchově ke zdraví	59
Obrázek 15. Etická výchova.....	60

Seznam tabulek

Tabulka 1. Didaktická analýza učebnice Občanská výchova 6: pro základní školy a víceletá gymnázia.....	37
Tabulka 2. Didaktická analýza učebnice Výchova k občanství 6.....	41
Tabulka 3. Didaktická analýza učebnice Občanská výchova pro 6. ročník základní školy a nižší ročníky víceletých gymnázií.....	44
Tabulka 4. Didaktická analýza učebnice Výchova ke zdravému životnímu stylu...	56
Tabulka 5. Didaktická analýza učebnice Etická výchova.....	61

Seznam grafů

Graf 1. Dílčí koeficienty učebnic.....	66
Graf 2. Celkové koeficienty učebnic.....	67
Graf 3. Využití aparátu prezentace učiva.....	69
Graf 4. Využití aparátu řídicího učení.....	70
Graf 5. Využití aparátu řídicího učení.....	71
Graf 6. Využití verbálních komponent.....	72
Graf 7. Využití obrazových komponent.....	73

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Bc. Alžběta Málková
Katedra:	Antropologie a zdravotní vědy
Vedoucí práce:	Mgr. Michaela Hřivnová, Ph.D.
Rok obhajoby:	2021

Název práce:	Analýza učebnic a materiálů pro 6. ročník ZŠ obsahujících téma sexuální výchovy
Název v angličtině:	Analysis of textbooks and materials for the 6th year of elementary school, containing the subject of sexual education.
Anotace práce:	Práce se věnuje didaktické analýze učebnic a materiálů pro 6. ročník ZŠ obsahující téma sexuální výchovy, které jsou aktuálně na trhu a získaly schvalovací doložku MŠMT.
Klíčová slova:	Sexuální výchova, sexuální zdraví, Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, schvalovací doložka, učebnice, teorie učebnic, didaktická analýza učebnic, strukturní komponenty učebnic, rámcový vzdělávací program
Anotace v angličtině:	The thesis deals with the didactic analysis of textbooks and materials for the 6th year of elementary school containing the topic of sexual education, which are currently on the market and have received the approval clause of the Ministry of Education.

Klíčová slova v angličtině:	Sex education, sexual health, Ministry of Education, Youth and Sports, approval clause, textbooks, textbook theory, didactic analysis of textbooks, structural components of textbooks, framework educational program
Přílohy vázané v práci:	-----
Rozsah práce:	90 s. (112 749 znaků)
Jazyk práce:	český